

Nr 27

Utlåtande i anledning av motioner angående riktlinjerna för lokaliseringpolitiken, m. m.

Till bankoutskottet har hänvisats ett antal motioner avseende riktlinjerna för lokaliseringpolitiken ävensom speciella lokaliseringpolitiska åtgärder. Dessa motioner har av utskottet upptagits till behandling i ett sammanhang.

Flera olika frågor på området behandlas i de likalydande motionerna I: 554 av herrar *Stefanson* och *Per Jacobsson* samt II: 661 av herr *Gustafsson* i Skellefteå *m. fl.*, vari hemställas,

att riksdagen måtte

1. besluta att för budgetåret 1966/67 anvisa en kreditgarantiram för lokaliseringpolitiska ändamål av 50 000 000 kronor,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka betydelsen av att behovet av lokaliseringsstöd i områden utanför det s. k. norra stödområdet beaktas i pågående utredningsarbete i lokaliseringsfrågan, samt

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande ett statligt servicestöd till ett antal orter i Norrlands inland efter i motionerna närmare angivna riktlinjer.

Beträffande motiveringen för vad som sålunda hemställts hänvisas till motionen I: 661.

Frågan om statliga kreditgarantier för lokaliseringpolitiska ändamål behandlas även i de likalydande motionerna I: 278 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 353 av herr *Hedlund m. fl.*, vari, såvitt nu är i fråga, hemställs (punkten II),

att riksdagen måtte besluta att statliga kreditgarantier i lokaliseringpolitiskt syfte må medges för budgetåret 1966/67 intill ett belopp av 50 000 000 kronor.

Ifrågavarande motioner har i övrigt hänvisats till statsutskottet. Beträffande motiveringen för det här angivna yrkandet hänvisas till motionen II: 353.

Frågan om kombination av dels statligt lokaliseringsstöd, dels statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri behandlas i de likaly-

1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 8 saml. Nr 27*

dande motionerna I: 544 av herrar *Per Jacobsson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 672 av herr *Nilsson* i Tvärålund *m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte besluta sådan ändring av nu gällande bestämmelser, att garantilån och lokaliseringsslån kan utgå i vissa fall samtidigt för ett och samma investeringsprojekt i samband med lokaliseringsärenden och att gällande kungörelser ändras.

Beträffande motiveringen för detta yrkande hänvisas till motionen II: 672.

Frågan om servicestöd till förmån för invånarna i vissa glesbygder behandlas, förutom i de ovannämnda motionerna I: 554 och II: 661, jämväl i *dels* de likalydande motionerna I: 212 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 278 av herr *Hedlund m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning rörande servicestöd till det norrländska inlandets glesbygder och områden med liknande betingelser, i enlighet med vad i motionerna har anförts;

dels de likalydande motionerna I: 543 av herr *Isacson m. fl.* och II: 675 av herr *Petersson m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t måtte låta skyndsamt utreda och för riksdagen framlägga förslag om vilka åtgärder som bör vidtagas för att befolkningen i landets glesbygder skall på ett rättvist sätt få del av det stigande välståndet och erbjudas en tillfredsställande social och kulturell service.

Beträffande motiveringen för dessa båda yrkanden hänvisas till motionerna II: 278 och I: 543.

Frågan om den geografiska avgränsningen av det lokaliseringspolitiska stödet, vilken berörts i de ovannämnda motionerna I: 554 och II: 661, behandlas ytterligare i

dels de likalydande motionerna I: 215 av herrar *Nils Theodor Larsson* och *Svanström* samt II: 277 av herr *Börjesson* i Glömminge *m. fl.*, vari hemställes,

att riksdagen måtte medge att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringspolitiskt syfte må inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet, samt

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt framläggande av förslag till geografisk avgränsning för nämnda stöd område;

dels motionen I: 315 av herr *Svanström*, vari hemställes,

att riksdagen måtte besluta att i anslutning till behandling av frågan

om fortsatt lokaliseringssöd uttala att Kalmar län och Gotlands län i gör-
ligaste mån jämföras med det norra stödområdet;

dels de likalydande motionerna I: 553 av herrar *Schött* och *Eskilsson*
samt II: 666 av herr *Krönmark*, vari hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att det stat-
liga lokaliseringssödet må kunna utnyttjas även för Gotlands län och de
delar av Kalmar län där utvecklingen är otillfredsställande;

dels motionen II: 662 av herrar *Gustafsson* i Stenkyrka och *Franzén* i
Träkumla, vari hemställas,

att riksdagen måtte besluta att Gotland i fråga om lokaliseringsspolitiken
må utgöra ett särskilt stödområde enligt samma grunder som gäller för
norra stödområdet;

dels ock motionen II: 279 av herr *Jonasson*, vari hemställas,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Filipstad,
Storfors, Hagfors och Munkfors kommunblock måtte inlemmas i det s. k.
norra stödområdet, i enlighet med vad i motionen har anförts.

Beträffande motiveringen för dessa yrkanden hänvisas till motionerna
II: 277, I: 315, II: 666, II: 662 och II: 279.

Med utgångspunkt i arbetsmarknads- och bostadsförhållandena i stor-
stadsregionerna beröres lokaliseringsspolitiken i de likalydande motionerna
I: 193 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 247 av herr *Jonasson m. fl.*,
vilka motioner hänvisats till statsutskottet, såvitt de avser avveckling av
den statliga dyrortsgrupperingen, och i övrigt till bankoutskottet. Såvitt nu
är i fråga hemställas i dessa motioner,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att effektivare
åtgärder vidtages för att sanera den överhettade arbetsmarknaden i stor-
stadsregionerna i enlighet med vad i motionerna sägs.

Beträffande den närmare innebörden av och motiveringen för denna hem-
ställan hänvisas till motionen I: 193.

Lokaliseringsspolitiska frågor avseende speciella regioner behandlas här-
utöver i

dels motionen II: 512 av fru *Hörnlund* och herr *Carlstein*, vari hemställas,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om
att expertgruppen för regional utredningsverksamhet får i uppdrag att
verkställa utredning av näringsstrukturen i södra delen av Älvsborgs län
samt framlägga förslag om lokaliseringsspolitiska åtgärder syftande till att
häva industriensidigheten och förstärka näringslivet i regionen;

dels i de likalydande motionerna I: 557 av herr Wikberg och II: 667 av herrar Larsson i Norderön och Jönsson i Ingemarsgården, vari hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsam prövning av lokaliseringspolitikens hittillsvarande effekt och de åtgärder, som kan komma till stånd för att ytterligare höja effekten av de statliga stöd-åtgärderna i Norrlands inland i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels ock i de likalydande motionerna I: 542 av herr Hedström m. fl. och II: 669 av herr Lassinantti m. fl., vari hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att en skyndsam undersökning göres av olika möjligheter för att öka sysselsättningen inom Norrbottens län utöver ramen för den nuvarande verksamheten.

Beträffande den närmare innebörden av och motiveringen för dessa yrkanden hänvisas till motionerna I: 512, II: 667 och II: 669.

Slutligen upptages i vissa motioner frågan om en utvidgning i lokaliseringspolitiskt syfte av den statliga företagsamheten. Sålunda hemställes,

dels i de likalydande motionerna I: 312 av herr Lundin m. fl. och II: 383 av herr Nilsson i Östersund m. fl.,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att Kungl. Maj:t såsom ett led i de lokaliseringspolitiska åtgärderna måtte taga i beaktande önskvärdheten av en aktivisering av den statliga företagsamheten inom det norra stödområdet;

dels i de likalydande motionerna I: 119 av herr Werner och II: 162 av herr Holmberg m. fl.,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan utvidgning av lokaliseringspolitiken att denna kommer att omfatta även anläggningen av statliga industrier inom stödområdena.

Beträffande motiveringen för de båda senast redovisade yrkandena hänvisas till motionerna II: 383 och II: 162.

I anslutning till motionerna I: 119 och II: 162 har i följdmotioner (I: 114 och II: 152), vilka hänvisats till statsutskottet, hemställts att riksdagen måtte för budgetåret 1966/67 anvisa 80 miljoner kronor för att påbörja uppbyggnaden av en statlig verkstadsindustri i det norra stödområdet.

Över vissa av de här förevarande motionerna har utskottet inhämtat remissyttranden. Sålunda har yttranden avgivits

över motionerna I: 215 och II: 277, I: 315, I: 553 och II: 666 samt II: 662 av arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Gotlands län (vilken bifogat ett yttrande av länsarbetsnämnden i länet) samt med undantag för den sist nämnda motionen även av länsstyrelsen i Kalmar län,

över motionen II: 279 av arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Värmlands län,

över motionen II: 512 av arbetsmarknadsstyrelsen och länsstyrelsen i Älvsborgs län,

över motionerna I: 542 och II: 669 av länsstyrelsen i Norrbottens län, samt

över motionerna I: 312 och II: 383 ävensom I: 119 och II: 162 av arbetsmarknadsstyrelsen samt länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus', Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Sistnämnda länsstyrelse har bifogat ett yttrande av länsarbetsnämnden i länet.

Gällande bestämmelser och organisation

Riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik m. m. antogs av 1964 års riksdag (prop. 185, BoU 48, rskr. 408). Beslutet tog sikte på en utbyggnad av de statliga insatserna för att stödja en för samhällsutvecklingen gynnsam lokalisering av näringslivet. I detta syfte skall under fem år från och med budgetåret 1965/66 äga rum en försöksverksamhet, innefattande bl. a. statligt ekonomiskt stöd i form av lokaliseringsslån och lokaliseringsbidrag till industrien och turismnäringen. Detta stöd skall stimulera till etablering och utbyggnad av företag i orter och områden, där detta från samhällelig synpunkt framstår som önskvärt. I första hand inriktas stödåtgärderna på det s. k. norra stödområdet, omfattande Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län ävensom vissa särskilt angivna kommunblock i Gävleborgs, Kopparbergs, Värmlands, Älvsborgs samt Göteborgs och Bohus län. I övriga delar av landet kan lokaliseringsstöd utgå i särskilda fall, såsom när avsevärda sysselsättningssvårigheter förutses eller uppkommit till följd av industrinedläggning i samband med omfattande branschrationisering eller av liknande orsak eller när speciella skäl talar för att industriort med ensidigt näringsliv bör tillföras ytterligare industriföretag.

Gällande bestämmelser om statligt lokaliseringsstöd återfinnes i en av Kungl. Maj:t den 23 april 1965 utfärdad kungörelse (SFS nr 101). Någon närmare redogörelse för dessa bestämmelser torde icke erfordras i detta sammanhang. Nämnas bör att lokaliseringsstöd icke utgår om kreditstöd för samma investeringar beviljats enligt kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri.

Beträffande förfarandet i ärenden rörande lokaliseringsstöd må noteras att sådant ärende avgöres av arbetsmarknadsstyrelsen eller i vissa fall av Kungl. Maj:t. Bland sist åsyftade fall märks det då stödet är avsett för andra delar av landet än de län och länsdelar som ovan angivits samt det då den

sammanlagda kostnaden för de investeringar som utgör bidrags- och låneunderlag uppgår till minst tre miljoner kronor.

I samband med utbyggnaden av lokaliseringsverksamheten har vissa nya organ tillkommit för att bl. a. förstärka planeringsresurserna på olika nivåer och verka för ökad samordning av insatserna. I varje län har inrättats ett planeringsråd med uppgift att som rådgivande organ deltaga i länsstyrelsens handläggning av sådana ärenden om samhällsplanering eller kommunal, administrativ eller judiciell indelning eller näringslivets lokalisering, som är av allmän betydelse eller större vikt. Utskottet har tidigare i år i sitt utlåtande nr 9 givit en närmare redogörelse för planeringsrådets sammansättning och funktion. Inom Kungl. Maj:ts kansli har inrättats ett organ, lokaliseringsberedningen, för samråd i frågor rörande samhällsplanering och lokaliseringsverksamhet. Till beredningen, vari ingår företrädare för berörda departement och myndigheter samt näringslivets organisationer, har knutits en expertgrupp med uppgift att bl. a. biträda vid uppläggning av regional utredningsverksamhet, särskilt i fråga om utredningsuppgifternas fördelning samt metodologisk samordning och utveckling. Enligt det program som uppgjorts för utredningsverksamheten kommer särskild prioritet att tillmätas undersökningar rörande de problem som är förknippade med storstädernas tillväxt samt glesbygdsproblemen.

Inom inrikesdepartementet sker beredning av lokaliseringsärenden vid en särskild enhet för lokalisering och kommunal indelning. Inom arbetsmarknadsstyrelsen har en särskild lokaliseringsbyrå inrättats och personalförstärkningar genomförts för ändamålet. Med hänsyn till den ökning av verksledningens arbetsbörda som de nya uppgifterna inom lokaliseringsverksamheten medför har en befattningshavare erhållit förordnande att bestrida göromål som ankommer på avdelningschef.

Länsstyrelsernas resurser för utrednings- och planeringsverksamhet har även förstärkts i detta sammanhang. Verksamheten bedrivs tills vidare inom landskansliet utan anknytning till viss sektion. Den främste av de för ändamålet avsedda befattningshavarna är i sju län, däribland de fyra nordligaste länen i norra stödområdet, en planeringsdirektör, i övriga län en byrådirektör. Medel har anvisats även för anlåtande av särskilda sakkunniga och experter. Merkostnaden för den från och med budgetåret 1965/66 införda nya organisationen för utrednings- och planeringsverksamhet vid länsstyrelserna beräknades till ca 2,5 milj. kr.

Medelsramen för det statliga lokaliseringpolitiska stödet under den försöksverksamhet anslagna femårsperioden har angivits till 800 milj. kr., därav 300 milj. kr. till investeringsbidrag och 500 milj. kr. till lån. För det första budgetåret, det nu innevarande, beräknades en femtedel av vardera av de sistnämnda beloppen. Enligt den översiktliga redogörelse för stödverksamheten som lämnas i årets statsverksproposition (bil. 13, s. 7) har verksamheten redan från början fått betydande omfattning. Under de

fem första månaderna, t. o. m. november 1965, beviljades i ett drygt hundratal fall ca 40 milj. kr. i lokaliseringsbidrag och ca 67 milj. kr. i lokaliseringslån för investeringar som beräknats till sammanlagt 175 milj. kr. Dessa investeringar förutsågs innebära en ökning av antalet i berörda företag direkt sysselsatta personer med ca 3 000.

Ytterligare uppgifter rörande vissa i motionerna behandlade frågor

Lokaliseringsstödets geografiska avgränsning

Vid såväl 1964 som 1965 års riksdag väcktes ett flertal motioner om en utvidgning av det område inom vilket det lokaliseringsspolitiska stödet i första hand skall utgå. Främst har dessa motioner gällt områden i östra Götaland, i synnerhet Gotland, men därutöver har (1964) rests krav på särskilda regler till förmån för vissa delar av Värmlands och Kopparbergs län samt roslagsregionen. Motionerna har i samtliga fall avstyrkts av bankoutskottet och avslagits av riksdagen. Som motivering för sitt ställningstagande har utskottet bl. a. anfört (utl. 1964:48): »Strukturumvandlingen med åtföljande omställningsproblem gör sig särskilt gällande i Norrland. Framför allt är detta en följd av den omfattande rationalisering inom jord- och skogsbruksnäringarna, som hittills satt sin prägel på det norrländska näringslivet. Trots en snabb expansionstakt har industrien inom dessa områden därför haft svårt att sysselsätta den arbetskraft som på detta sätt blivit friställd. Allmänt sett gäller vidare att olika slags samhällelig service är svårare åtkomlig för invånarna inom norra stödområdet än för dem som är bosatta söder därom.» Samtidigt har dock understrukits att det, bl. a. med hänsyn till lokaliseringsåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, är naturligt att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Kungl. Maj:t har bemyndigats att under försöksperioden företaga mindre förändringar av norra stödområdets gränser i den mån sådana visar sig påkallade. Därjämte har erinrats om att möjligheter finns att i särskilda fall låta lokaliseringsspolitiskt stöd komma även orter utanför norra stödområdet till godo.

I årets statsverksproposition (bil. 13, s. 71) meddelar chefen för inrikesdepartementet under punkten Lokaliseringsbidrag, att arbetsmarknadsstyrelsen föreslagit att från norra stödområdet skall undantas Säffle-området i Värmlands län samt de delar av Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län som nu ingår i området. Departementschefen uttalar, att det enligt hans mening är uppenbart att det inom stödområdet föreligger avsevärda skillnader mellan olika regioner i fråga om behovet av lokaliseringsstöd för att få en industriell utbyggnad till stånd. Detta anses i första hand böra beaktas på så sätt att stödets storlek differentieras med hänsyn till angelägenhetsgraden från lokaliseringsspolitisk synpunkt. I den mån de sysselsättnings- och lokaliseringsspolitiska målen successivt blir realiserade inom

stödområdet bör enligt vad som föreslås i propositionen Kungl. Maj:t äga meddela de beslut som föranleds därav. Skulle beslut fattas om att en region skall utgå ur stödområdet innebär detta givetvis inte, framhåller departementschefen, att orter i regionen blir undandragna möjligheten till lokaliseringpolitiska åtgärder, utan för sådana åtgärder — även lokaliseringstödet — kommer att gälla samma regler som för landet i övrigt. Propositionen har i här angiven del hänvisats till statsutskottet, som sålunda kommer att avge utlåtande i frågan om en inskränkning av norra stödområdet.

Servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder

I den målsättning för lokaliseringpolitiken som fastställdes av 1964 års riksdag ingår att en tillfredsställande social och kulturell service bör erbjudas människorna i olika delar av landet. I anslutning härtill framhölls att samhället måste bära ansvaret för att även befolkningen i de områden där lokaliseringpolitiska insatser inte blir möjliga tillförsäkras en rimlig servicestandard, för vilket ändamål dock åtgärder av annan art finge övervägas.

I ett antal motioner i anledning av lokaliseringpropositionen 1964 framställdes olika formulerade krav på utredning eller andra åtgärder avseende glesbygdsbefolkningens möjligheter att erhålla en tillfredsställande social och kulturell service.

Bankoutskottets majoritet avvisade förslaget om en utredning och anförde att erfarenheter av det allmänna lokaliseringstödet verkningar borde avvaktas liksom också ställningstagande till föreslagna åtgärder för ökad kommunal skatteutjämning. Dessutom uttalades att det måste vara en uppgift för planeringsråden i berörda län att närmare överväga glesbygdsbefolkningens speciella situation och framlägga därav föranledda förslag. I en reservation tillstyrktes däremot den begärda utredningen. Kamrarna stannade i denna fråga vid skilda beslut, i det att första kammaren biföll utskottets hemställan och andra kammaren reservationen. Något uttalande från riksdagens sida beträffande servicestödet kom alltså inte till stånd.

Förslag om en utredning rörande servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder framfördes på nytt i motioner vid 1965 års riksdag (BoU:s utl. nr 6). Utskottsmajoriteten fattade denna gång beslut i tillstyrkande riktning, medan i en reservation yrkades avslag med ungefär samma motivering som föregående år. Första kammaren beslöt enligt reservationen och andra kammaren enligt utskottets förslag. Frågan om en utredning rörande servicestödet hade alltså ånyo fallit.

I en promemoria beträffande arbetsuppgifterna i länen i samband med lokaliserings-, planerings- och utredningsverksamheten, vilken sändes ut till samtliga länsstyrelser sommaren 1965, har inrikesdepartementet i anslutning till bankoutskottets uttalande år 1964 framhållit, att planeringsråden

närmare skall överväga glesbygdsbefolkningens speciella situation och framlägga härav föranledda förslag. I ett par län uppges arbetet på en sådan kartläggning ha fortskridit ganska långt.

När det gäller ämnen för de expertutredningar, som igångsatts på uppdrag av lokaliseringsberedningen, har glesbygdsproblemen givits hög prioritet. Den expertgrupp för regional utredningsverksamhet, som knutits till lokaliseringsberedningen, har hösten 1965 diskuterat uppläggningsen av en undersökning av glesbygdernas serviceproblem. På grundval av en preliminär inventering av redan befintligt material om servicen i olika delar av landet och av befolkningsutvecklingen i ett antal kommunblock i norra stödområdets inland har konstaterats, att fortsatt forskning är nödvändig för att få ett närmare grepp om glesbygdsproblematiken. Inrikesdepartementet har därför gett i uppdrag åt professorn i geografi med samhällsplanering vid Umeå universitet, Erik Bylund, att leda ett fortsatt forskningsarbete på detta område. Professor Bylund har för ändamålet inlett samarbete med planeringsorganen i de fyra nordligaste länen.

Kreditgarantiram för lokaliseringpolitiska ändamål

Kommittén för näringslivets lokalisering föreslog i sitt betänkande att tyngdpunkten i det statliga ekonomiska företagsstödet skulle ligga på kreditgarantier. I lokaliseringspropositionen 1964 underströks emellertid, att de ekonomiska stödåtgärderna borde utformas så att de kunde väntas få största möjliga stimulerande effekt. Stödet borde inte splittras på alltför många likartade stödformer. Vidare borde stödsystemet i möjligaste mån kunna fungera oberoende av allmänna konjunkturer och läget på kapitalmarknaden. Med hänsyn härtill föreslogs att det ekonomiska stödet skulle utgöras av direkta statliga bidrag och lån.

Vid riksdagsbehandlingen av ärendet framlades likväl i olika motioner förslag om kreditgarantier. Enligt vissa motionärer borde staten tillhandahålla sådana garantier i stället för direkta statliga lån och således avstå från att inrätta den lånefond för lokaliseringssändamål som föreslagits. I andra motioner begärdes att en kreditgarantiram på 50 miljoner kronor per budgetår skulle anvisas utöver de i propositionen föreslagna stödformerna.

Bankoutskottet fann i likhet med departementschefen att vid en jämförelse mellan ekonomiskt stöd i form av direkta statliga lån och i form av kreditgarantier det förra systemet vore att föredraga. Icke heller ville utskottet tillstyrka införandet av ett kreditgarantisystem såsom komplettering av det kreditstöd som utgick i form av direkta statliga lån. Bortsett från de invändningar som kunde riktas mot utvidgningen av den ekonomiska ramen fann utskottet en uppdelning av det statliga stödet på tre olika stödformer olämplig. Riksdagen följde utskottet och avtog reservationer till förmån för de olika motionsförslagen.

Även vid 1965 års riksdag väcktes motioner om kreditgarantier i lokali-

seringspolitiskt syfte. De olika förslagen motsvarade dem som ovan redovisats. Såväl bankoutskottet som riksdagen tog ställning på samma sätt som föregående år.

Kombination av lokaliseringsstöd samt statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri

Med instämmande i vad som anförts i propositionen 1964:185 uttalade bankoutskottet (utl. 1964:48), att det lokaliseringspolitiska stödet i fortsättningen borde koncentreras till vissa i propositionen angivna stödformer. Det statliga kreditstödet genom kommerskollegium och företagareföreningarna borde främst utgöra ett komplement till den ordinarie kreditgivningen på den allmänna kreditmarknaden. Utskottet avstyrkte därför ett motionsledes väckt förslag om att samma företag skulle kunna erhålla såväl lokaliseringspolitiskt stöd som stöd genom företagareförening. Berörda organ borde i nära samverkan lösa uppkommande gränsdragningsproblem. Utskottet, vars utlåtande i denna del godkändes av riksdagen, betonade dock att en lokaliseringspolitisk inriktning av ett låneärende givetvis inte skulle utesluta detta från stöd genom företagareföreningarna.

I statsverkspropositionen år 1965 (bil. 12, s. 37) anförde chefen för handelsdepartementet beträffande kreditgivningen genom kommerskollegium och företagareföreningarna, att avsikten vore att denna i fortsättningen inte primärt skulle tjäna något lokaliseringssyfte utan mera renodlat få karaktären av ett företagsekonomiskt betingat stöd åt framför allt de mindre företag som har behov av ett särskilt kreditstöd utöver de lån som lämnas mot bankmässig säkerhet. Det ansågs sannolikt att i praktiken framdeles huvuddelen av kommerskollegiets garantiverksamhet komme att avse de delar av riket som faller utanför norra stödområdet. Även om i sistnämnda område företagsstödet i åtskilliga fall komme att grundas på lokaliseringspolitiska överväganden och därför utgå i form av statligt lokaliseringsstöd, funnes dock inom området en betydande företagsamhet som borde kunna komma i åtnjutande av ett enbart företagsekonomiskt betingat stöd. I sådana fall borde kommerskollegium vara oförhindrat att lämna kreditgaranti. För att en viss samordning skulle kunna ske av de olika stödåtgärderna från lokaliseringspolitisk synpunkt borde kollegium i ärenden rörande norra stödområdet inhämta yttrande från arbetsmarknadsstyrelsen. Det framhölls att den föreslagna ordningen icke vore att betrakta som en slutgiltig lösning av frågorna om administration av de särskilda stödformerna. En omprövning borde ske sedan erfarenheter vunnits av tillämpningen. Vad departementschefen uttalat godkändes av riksdagen.

I kungörelsen den 23 april 1965 om statligt lokaliseringsstöd (SFS 1965:101) stadgas (6 §, tredje stycket) att lokaliseringsstöd icke utgår »om kreditstöd för samma investeringar beviljats enligt kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och

småindustri». I sistnämnda författning har 3 § genom kungörelse den 23 april 1965 (nr 102) erhållit ändrad lydelse. Där stadgas nu (tredje stycket), att kreditstöd icke må »beviljas näringsidkare till verksamhet, för vilken han erhållit lokaliseringsstöd» enligt den först nämnda kungörelsen.

Remissyttrandena

Lokaliseringsstöd till vissa delar av östra Götaland (motionerna I:215 och II:277, I:315, I:553 och II:666 samt II:662)

Arbetsmarknadsstyrelsen konstaterar inledningsvis, att Gotlands och Kalmar län hör till de områden av landet där jordbruk med binärningar spelar en stor roll för sysselsättningen. Styrelsen anför:

Av det totala antalet sysselsatta år 1960 var 21,8 procent verksamma inom denna näringsgren i Kalmar län och 34,6 procent på Gotland. Under senare år har sysselsättningsavgången i jord- och skogsbruk i de båda länen i stort sett uppvägs av sysselsättningsökningar inom andra näringsgrenar. Bortsett från den mycket expansiva Nybroregionen synes dock sysselsättnings-tillväxten inom industri- och servicenäringarna under första hälften av 1960-talet ha varit svagare i Kalmar län än i riket i dess helhet.

Styrelsen lämnar därefter vissa närmare uppgifter om befolkningsutvecklingen och arbetsmarknadssituationen i de olika A-regioner som ingår i Kalmar och Gotlands län:

Av de sex A-regionerna i Kalmar och Gotlands län har Nybro- och Oskarshamnsregionerna haft befolkningsökning under hela perioden 1960—1965. Sedan 1962 har folkmängden vidare stigit med 489 personer i Kalmarregionen, och med 224 personer i Visbyregionen och sedan 1964 med 58 personer i Västerviksregionen. Den mest kontraktiva utvecklingen uppvisar Hultsfred/Vimmerbyregionen där folkmängden under de fem senaste åren minskat med 3,2 %. Minskningstalen i Hultsfred/Vimmerbyregionen har dock sjunkit markant för varje år under 1960-talet.

Strukturförändringarna inom resp. läns näringsliv har kunnat genomföras med bibehållande av en låg arbetslöshet tack vare bl. a. användandet av olika arbetsmarknadspolitiska medel. Västerviks- och Oskarshamnsregionerna har haft den förhållandevis högsta arbetslösheten. Räknat i relation till medelfolkmängden var arbetslösheten år 1965 2,5 promille i Västerviksregionen och 2,7 promille i Oskarshamnsregionen, vilket överstiger riksgenomsnittet med 0,1 procentenheter. I norra stödområdet uppgick motsvarande promilletal för arbetslösheten till 5,9.

Folkmängdsförändringen samt det genomsnittliga antalet hos arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa och lediga platser vid månadens mitt under 1963, 1964 och 1965 belyses i följande tablå.

Med anledning av den speciella arbetsmarknadssituation som uppkom i samband med nedläggningen av varvsrörelsen i Oskarshamn under 1964 insattes — samtidigt med andra arbetsmarknadspolitiska medel — även lokaliseringsstödjande åtgärder för att snabbt omplacera den friställda arbetskraften. Dessa särskilt motiverade lokaliseringspolitiska insatser beräknas

Folkmängdsförändring

År	Kalmar län	därav A-region					Gotlands län - Visby A-region
		Kalmar	Nybro	Oskarshamns	Väster-viks	Hultsfred/Vimmerby	
1963.....	— 171	+ 65	+ 393	+ 13	— 326	— 288	+ 144
1964.....	+ 434	+ 197	+ 537	+ 169	— 368	— 225	+ 95
1965.....	+ 1 286	+ 227	+ 717	+ 284	+ 58	— 37	— 15
<i>Arbetslösa</i>							
1963.....	774	279	75	196	161	74	116
1964.....	515	178	44	128	125	47	93
1965.....	508	181	54	114	112	58	107
<i>Lediga platser</i>							
1963.....	944	238
1964.....	1 165	225
1965.....	1 294	218

för Oskarshamnsområdet resultera i en sysselsättning på 1 500 personer. Vidare beräknas Gotlands län ha tillförts ca 600 nya arbetstillfällen genom att två industrilokaler fick uppföras som statskommunala beredskapsarbeten under 1964 resp. 1965.

De båda berörda länsstyrelserna redogör mycket ingående för befolkningsutveckling och sysselsättningsförhållanden i länen. Till en del är det här fråga om material som framlagts av kommittén för näringslivets lokalisering i dess betänkande »Aktiv lokaliseringspolitik» (SOU 1963:58) och som sålunda får anses ha legat till grund för riksdagens beslut år 1964 om riktlinjer för lokaliseringpolitiken. Av vad länsstyrelserna anfört torde huvudsakligen få återges det kompletterande material som avser utvecklingen under de senaste åren.

Länsstyrelsen i Kalmar län erinrar först om de åtgärder för att stödja det öländska näringslivet, som år 1956 föreslogs i ett betänkande av 1954 års ö-utredning. Några påtagliga resultat av dessa förslag, för vilka länsstyrelsen lämnar en sammanfattande redogörelse, har enligt länsstyrelsens uppfattning inte framkommit. Sedan sysselsättningsproblemen snart nog aktualiserats även i fastlandsdelen av Kalmar län, gjordes, fortsätter länsstyrelsen, av arbetsmarknadsstyrelsen en lokaliseringstudie för länet, som framlades år 1960 och som gav ett underlag för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Beslutet att nedlägga varvsrörelsen vid AB Oskarshamns varv påkallade sedermera aktiva lokaliseringsåtgärder från statens sida, varom länsstyrelsen anför:

Under perioden 1963—1965 har sju företag fått fabriksbyggnader uppförda som statskommunala beredskapsarbeten och två företag har för tillskapande av nya arbetstillfällen fått tillstånd att använda sina investeringsfonder. Sammanlagt tillskapades på så sätt 1 460 nya arbetstillfällen i Oskarshamn.

Efter att ha erinrat om innebörden beträffande Kalmar län av 1964 års riksdagsbeslut om lokaliseringsspolitiken yttrar länsstyrelsen:

Kommunerna i Kalmar län har under de senaste åren bedrivit en livlig lokaliseringsspolitisk verksamhet. I vissa fall har därvid för att uppnå en avsedd lokaliseringsspolitisk effekt använts medel, exempelvis subventioner till företag, i en utsträckning som icke är förenlig med den av statsmakterna beslutade lokaliseringsspolitikens intentioner. Länets båda landsting har vidare gemensamt bildat en industrinämnd, som verkar som ett organ för lokaliseringsspolitiska åtgärder. Vad som för närvarande sker inom länet på såväl det kommunala som det landstingskommunala planet kan tolkas som ett uttryck för en opinion för aktiva samhällliga insatser på lokaliseringsspolitikens område.

Härefter redovisar länsstyrelsen statistiska data beträffande faktorer som kan anses vara av betydelse för eventuella lokaliseringsspolitiska åtgärder. Som kriterier för områden där stödåtgärder kan ifrågasättas användes därvid befolkningsutvecklingen, nettomigrationen, urbaniseringsgraden, den förvärvsarbetande befolkningens fördelning på näringsgrenar, kvinnornas yrkesverksamhetsgrad, industriens struktur, arbetslösheten samt inkomstförhållandena. Kalmar län har vid denna redovisning uppdelats i tre delområden, nämligen norra landstingsområdet, fastlandsdelen av södra landstingsområdet samt Öland.

Beträffande befolkningsutvecklingen framhålles, att folkmängden i de aktuella områdena under hela 1900-talet befunnit sig i stagnation eller tillbakagång. Minskningen har varit särskilt stor för Öland, och nedgången fortgår med tilltagande hastighet. Folkmängdens utveckling illustreras i följande tabell:

År	Kalmar läns norra landstingsområde	Kalmar läns södra landstingsområde (fastlandsdelen)	Öland	Gotland
1910....	91 647	107 790	28 692	55 217
1920....	93 125	109 774	28 166	55 804
1930....	93 877	110 406	27 268	57 448
1940....	92 149	109 167	26 883	58 444
1950....	93 226	117 636	25 900	59 054
1960....	90 516	121 865	23 254	54 209
1965....	87 684	126 401	21 415	53 757

Flyttningen från och till Kalmar län och Gotland har under den senaste femårsperioden visat ett negativt netto utom beträffande fastlandsdelen av det södra landstingsområdet, där särskilt de senaste åren 1964 och 1965 gett ett betydande inflyttningsnetto. Länsstyrelsen fäster uppmärksamheten på att detta inflyttningsnetto till övervägande del beror på utländsk invandring. Flyttningsrörelserna belyses med följande tabell:

I fråga om urbaniseringsgraden påpekar länsstyrelsen att denna i sydöstra Sverige är mycket låg. Utvecklingen har varit särskilt ogynnsam på Gotland

År	Kalmar läns norra landstingsområde	Kalmar läns södra landstingsområde (fastlandsdelen)	Öland	Gotland
1960....	— 751	— 42	— 461	— 950
1961....	— 831	+ 92	— 470	— 670
1962....	— 922	— 107	— 411	— 301
1963....	— 935	+ 255	— 234	— 38
1964....	— 923	+ 875	— 315	— 147
1965....	— 371	+ 955	— 379	..

och på Öland, vars största tätort, Borgholm, har endast ca 2 500 invånare. Länsstyrelsen framhåller att tätorter av denna storlek saknar möjligheter att av egen kraft fungera som ekonomisk stödpoint för den omkringliggande glesbygden.

Efter att ha redogjort för den förvärvsarbetande befolkningens tillväxt och ändringarna i dess fördelning på näringsgrenar under perioden 1950—1960 redovisar länsstyrelsen en på grundval av länsarbetsnämndens företagsstatistik hösten 1965 gjord sammanställning av industrisektorns utveckling inom Kalmar län 1957—1965. Av denna sammanställning, som har formen av följande tabeller, framgår att antalet sysselsatta inom norra landstingsområdet vuxit snabbare i genomsnitt under den senaste femårsperioden än tidigare, medan södra landstingsområdet visar en jämn uppgång. Ölands industriella utveckling tyder, säger länsstyrelsen, på fortsatt tillbakagång.

	Medeltal sysselsatta per företag	Antal företag				
		1957	1960	1963	1964	1965
Kalmar läns norra landstingsområde ...	31,5	484	402	448	408	421
Kalmar läns södra landstingsområde (fastlandsdelen).....	34,4	604	553	573	578	592
Öland.....	18,4	73	67	71	67	70
	32,8	1 161	1 022	1 092	1 053	1 083

	Antal sysselsatta				
	1957	1960	1963	1964	1965
Kalmar läns norra landstingsområde...	11 066	11 151	12 309	12 681	13 276
Kalmar läns södra landstingsområde (fastlandsdelen).....	15 193	17 196	18 556	20 082	20 947
Öland.....	1 189	1 288	1 212	1 272	1 287
	27 448	29 635	32 077	34 035	35 510

	Förändringar i antalet sysselsatta	
	1957—1960	1960—1965
Kalmar läns norra landstingsområde. . . .	+ 85	+ 2 125
Kalmar läns södra landstingsområde (fastlandsdelen). . . .	+ 2 003	+ 3 751
Öland.	+ 99	— 1
	+ 2 187	+ 5 875

Vad som konstaterats beträffande den relativt ringa yrkesverksamheten bland kvinnorna i Kalmar och Gotlands län anser länsstyrelsen ge vid handen, att dessa län förfogar över en väsentlig outnyttjad arbetskraftstillgång. Eftersom kvinnorna också uppvisar en mindre benägenhet till geografisk omflyttning än männen finns det enligt länsstyrelsens uppfattning mycket som talar för att denna arbetskraftstillgång kommer att stå till förfogande under överskådlig framtid.

Industrisektorn inom Kalmar län består till övervägande delen av små företag. Över hälften av företagen hade år 1965 högst 10 anställda. Länsstyrelsen, som redovisar en detaljerad statistik över företagens fördelning på företagsstorlekar och branscher, uttalar att underlaget för en progressiv utveckling inom redan etablerade företag får beskrivas som relativt begränsat. Mot bakgrunden av rådande koncentrationstendenser inom näringslivet torde enligt länsstyrelsens mening i stället kunna ifrågasättas om inte vissa av de mindre enheterna kommer att få svårigheter att hävda sig i en allt hårdare konkurrenssituation.

Den genom arbetsförmedlingen registrerade arbetslösheten inom Kalmar län och på Gotland visar, framhåller länsstyrelsen, siffror som snarast understiger riksgenomsnittet (uttryckt i andel av hela folkmängden). Länsstyrelsen anser dock att arbetslöshetens omfattning är en dålig mätare på sysselsättningsläget och att på grund av olikheter i näringslivets struktur jämförbarhet ej föreligger mellan olika delar av riket. Länsstyrelsen anför i denna fråga:

Så tillhör t. ex. i jordbruket undersysselsatta och binäringsfiskare i Kalmar län i regel inte någon arbetslöshetskassa och registreras inte heller som arbetslösa. Inte heller länets stora andel undersysselsatta kvinnor återverkar på denna statistik. I de norra landsdelarna däremot är säsongarbetare i t. ex. skogsbruk anslutna till arbetslöshetskassan och räknas därför som arbetslösa då sysselsättningsmöjligheter i skogen saknas. En bättre beskrivning av läget torde då den genomsnittliga inkomstnivån ge.

Beträffande inkomstförhållandena påtalar länsstyrelsen, att den genomsnittliga inkomstnivån per invånare i Kalmar län och på Gotland under hela perioden 1959—1964 har legat under genomsnittet för riket, för Gotland och i än högre grad för Öland väsentligt lägre. Inget län inom norra

stödområdet kan någon gång under den undersökta perioden uppvisa tillnärmelsevis så lågt skatteunderlag per invånare som Öland. Detta kan, säger länsstyrelsen, tänkas bero dels på att inkomstnivån för den yrkesverksamma delen av befolkningen är jämförelsevis låg, dels på att yrkesverksamhetsgraden understiger riksgenomsnittet.

Utöver de konsekvenser som den fortgående strukturomvandlingen inom näringslivet redan haft för befolkningen i Kalmar län torde, säger länsstyrelsen, stora förändringar vara att förvänta även under kommande år. Det framhålls att Vimmerby-Hultsfreds och Västerviks A-regioner har ett ur sysselsättningssynpunkt ogynnsammare läge än övriga A-regioner och att av kommunblocken därutöver Högsby och Torsås och i synnerhet de båda öländska har en synnerligen ogynnsam sysselsättningsutveckling.

Mot bakgrunden av statsmakternas lokaliseringsspolitiska målsättning och den ekonomiska och näringspolitiska situationen i Kalmar län anför länsstyrelsen i sex punkter vissa omständigheter, som enligt dess mening aktualiserar kravet på samhälleliga lokaliseringsspolitiska åtgärder i bl. a. Kalmar län.

1. Andelen sysselsatta inom jordbruket och dess binärningar i Kalmar län är förhållandevis hög. Enligt prognoser, som utarbetats inom arbetsmarknadsstyrelsen, kommer antalet sysselsatta enbart inom jordbruket att minska med ca 6 000 personer fram till 1975.

2. Industrin inom Kalmar län består till stor del av företag med goda framtidsmöjligheter. Under de senaste åren har aktningvärda framsteg gjorts och betydande delar av länets industri befinner sig i ett expansivt skede. Hittills har dock inte den genom jordbrukets rationalisering friställda arbetskraften helt kunnat absorberas. Man kan inte heller förbise att industrin inom Kalmar län rymmer många småföretag ofta inom konjunkturskänsliga branscher. Det torde vara att förvänta att kommande strukturrationaliseringar kraftigt kommer att beröra länets industri. Aktuella rapporter över arbetsmarknadsläget ger upphov till oro för flera företagsnedläggelser. Det kan exempelvis nämnas att inom länet finns bl. a. tändsticksindustri, sockerindustri samt små enheter inom massaindustrin. Det torde inte vara orealistiskt att antaga att flera tusental industrianställda i länet under de närmaste fem åren kommer att beröras av branschrationaliseringar.

3. Kvinnorna i betydande områden av Kalmar län har stora svårigheter att erhålla sysselsättning. I dagens situation med markant brist på arbetskraft måste det ur samhällsekonomisk synpunkt vara fördelaktigt för samhället att tillgodogöra sig denna arbetskraftsreserv, som i huvudsak ej är flyttbar. Den kvinnliga yrkesverksamhetsgraden är speciellt låg på Öland. Den kvinnliga sysselsättningen kan på grund av de korta avstånden, som möjliggör pendling, lösas i länets centralorter. För att den kvinnliga yrkesverksamhetsgraden i Kalmar län skulle vara lika hög som den genomsnittliga i riket år 1960 skulle krävas ytterligare ca 7 000 arbetstillfällen i länet.

4. En industriell etablering av måttlig omfattning till åtskilliga av områdets tätorter kommer ej att kräva någon mer betydande utbyggnad av tätorternas service. Tätorterna är redan servicemässigt utbyggda för att betjäna en stor glesbygdsregion, som kanske under åratall haft vikande folkmängd. Åtskilliga tätorter kan därför sägas ha en outnyttjad servicekapacitet. Det

innebär vidare fördelar för den kvarboende glesbygdsbefolkningen om tätortens serviceunderlag kan bevaras.

Kalmar län är relativt tätt befolkat med korta avstånd mellan de olika tätorterna. De olika kommunblockens centralorter täcker inom respektive pendlingsomland större delen av länets befolkning. Man kan därför ge sysselsättning även åt glesbygdens invånare, antingen det gäller från jordbruket friställd arbetskraft eller ej sysselsatt kvinnlig arbetskraft, i servicemässigt redan utbyggda centralorter.

5. Den kraftiga regionala spridningen av inkomsterna kan motverkas genom lokaliseringspolitiska åtgärder. Hela östra Götaland är ett sammanhängande låglöneområde. Inkomstnivån är speciellt ogynnsam på Öland, som har lägre genomsnittsinkomst än länen inom norra stödområdet. Familjeinkomsterna blir lägre i genomsnitt än riksnivån därför att arbetsmöjligheterna för kvinnorna är så otillräckliga. Arbetsmarknadspolitiska insatser för att lösa låglönegruppernas omställningsproblem kräver som komplement lokaliseringspolitiska åtgärder.

6. Eftersom turistnäringen på Öland redan nu under högsäsongen får skaffa arbetskraft från fastlandet skulle en utbyggnad inte få någon nämnvärd sysselsättningseffekt för den öländska befolkningen. Säsongen är vidare kort och det är därför svårt att få utförda investeringar räntabla. Anläggningar och serviceinrättningar måste därför även betjäna den bofasta befolkningen. En räntabel framtida turism på Öland kräver därför en permanent bosättning av minst den nuvarande omfattningen.

Även om turistnäringen drages med stora svårigheter har den dock stor ekonomisk betydelse för den öländska befolkningen. Bruttoomsättningen av turismen torde snart överskrida 50 milj. kr. årligen enbart för Öland. Turismens ekonomiska betydelse får dock måhända än allvarligare konsekvenser om de ses ur handelspolitisk synpunkt. Vårt land har ett stort år för år ökande underskott av turistnettot. Det torde inte vara helt orealistiskt att antaga att den situationen kan uppkomma i en inte alltför avlägsen framtid att den totala bytesbalansen visar en sådan utveckling att ansträngningar måste vidtagas att eliminera eller åtminstone kraftigt minska turistunderskottet. Det torde därför vara ändamålsenligt att satsa på de delar av landet, som med hänsyn till läge, struktur och klimat har en rimlig chans att konkurrera med de sydligare länder, dit turistströmmarna i dag koncentreras. Öland och Gotland torde, vilket inte jävas av de senare årens inhemska turistutveckling, tillhöra de områden som har de avgjort bästa förutsättningarna härför. En förutsättning för att dessa bägge ölandskap i framtiden skall kunna ge service för en måhända växande turistström torde dock vara att en permanent bosättning bevaras.

Länsstyrelsen uttalar att strukturomvandlingen inom näringslivet i Kalmar län även i framtiden torde medföra många svårlösta problem och att det även torde uppkomma situationer där näringslivet i en region behöver förstärkas utan att en omfattande företagsnedläggning eller mer betydande strukturrationalisering kan anföras som skäl. Länsstyrelsen fortsätter:

Riksdagen har klart framhållit att lokaliseringspolitiken framför allt är en stallig angelägenhet. Länsstyrelsen anser att en målmedveten samhällsplanering kräver en allmän samhällelig aktivitet i lokaliseringspolitiskt avseende för att lösa problem av den art som finns i Kalmar län. Problem av denna art är givetvis utanför norra stödområdet ej unika för Kalmar eller

Gotlands län utan torde existera i större eller mindre omfattning i ett flertal län i södra och mellersta Sverige. De väsentligt vidgade statliga insatserna på lokaliseringspolitikens område efter 1964 års riksdagsbeslut har dock paradoxalt lett till att samhällets möjligheter i detta avseende beskrivits i områden utanför norra stödområdet. I ett län som Kalmar län har arbetsmarknadsmyndigheterna efter den 1 juli 1965 sämre möjligheter än tidigare att bedriva en ur samhällsplaneringssynpunkt angelägen lokaliseringspolitisk verksamhet. Länsstyrelsen efterlyser en mer flexibel lokaliseringspolitik utan alltför snäv geografisk avgränsning. De insatser som behövs för att åstadkomma ett tillfredsställande sysselsättningsläge inom Kalmar län torde ej vara särskilt kostnadskrävande. En mycket begränsad stimulans torde erfordras för att höja den industriella sysselsättningsgraden i vissa centralorter. En begränsad insats med skapande av ca 50—100 nya arbetstillfällen i förslagsvis Borgholm och Mörbylånga skulle med tanke på de båda orternas pendlingsomland innebära väsentligt förbättrade valmöjligheter för en betydande del av Ölands invånare. De investeringar som erfordras härför är blygsamma vid jämförelse med de investeringar som sannolikt kommer att utföras för att ge landskapet en tillfredsställande infrastruktur, av vilka broprojektet med anslutningsvägar kan beräknas kosta ca 100 milj. kronor och lösningen av Ölands vattenförsörjning ca 30 milj. kronor.

Som huvudmotivering till bankoutskottets avstyrkande av tidigare framförda krav på att ett särskilt stödområde skulle inrättas i östra Götaland anfördes att de för lokaliseringspolitiska åtgärder tillgängliga resurserna måste sättas in i områden, där behovet var störst. Länsstyrelsen delar den uppfattningen att det totala behovet av lokaliseringspolitiska åtgärder är större i norra stödområdet än i östra Götaland. Länsstyrelsen anser dock inte att frågan om eventuellt stöd till områden i östra Götaland enbart skall bedömas utifrån de nuvarande resursernas storlek eller ses som en avvägning mellan behoven från å ena sidan norra stödområdet och å andra sidan övriga delar av riket. Om samhället i en svagt urbaniserad region med stor andel av befolkningen sysselsatta i de areella näringarna under de senaste åren byggt upp en i servicehänseende komplett centralort med nya skolanläggningar etc., vars framtida utnyttjande hotas av en snabbt fortgående befolkningsminskning, bör behovet av samhällseliga lokaliseringsåtgärder i detta speciella fall vägas mot de redan vidtagna investeringarna i just denna region. Lokaliseringspolitiken kan inte ses som en isolerad företeelse utan bör i stället vara en integrerad del av det allmänna samhällsbyggandet på samma sätt som samhällets investeringar i bostäder, skolor, kommunikationsmedel o. s. v. De lokaliseringspolitiska stödåtgärder, som kan bli aktuella i östra Götaland, behöver inte i dagens läge bli särskilt omfattande eller kostnadskrävande. De resurser som krävs kan ses som projekt med hög prioritet även vid jämförelse med andra samhällseliga åtaganden.

Länsstyrelsens yttrande utmynnar i ett förslag att de lokaliseringspolitiska åtgärderna i framtiden ej uteslutande skall vara begränsade till norra stödområdet utan kunna ges en mer flexibel tillämpning. Om inte dessa synpunkter kan vinna beaktande föreslår länsstyrelsen att i sydöstra Sverige vissa områden på fastlandet jämte landskapen Öland och Gotland skall jämföras med norra stödområdet vad avser möjligheterna att bevilja stat-

ligt stöd till näringslivets lokalisering. Därvid bör i dessa områden investeringsfonderna ävenledes få användas i lokaliseringspolitiskt syfte.

Länsstyrelsens utlåtande har avfattats efter samråd med Kalmar läns planeringsråd. Två av planeringsrådets ledamöter, herrar *Gösta Erlandsson* och *Bernt Nilsson*, har i ett särskilt yttrande anfört vissa avvikande eller kompletterande synpunkter. Av dessa må i starkt sammandrag följande anföras.

Skärpt lagstiftning mot kommunernas lokaliseringspolitiska verksamhet i form av subventioner är önskvärd. Medel ur investeringsfonderna bör icke få användas för investering på orter och i områden som redan förut har stark expansion. Med hänsyn till samhällsinvesteringarnas storlek i förhållande till industriinvesteringarna bör myndigheterna få rätt att avgöra var en industri *inte* får förläggas. Staten bör genom större aktivitet vid industri-lokaliseringar, medverkan till branschrationaliseringar, mera målinriktad arbetsförmedling m. m. bidra till att minska den geografiska lönespridningen i landet.

Beträffande befolkningsutvecklingen i länet framhålles i det särskilda yttrandet:

Befolkningsutvecklingen har varit negativ under en följd av år; en svag uppbromsning erhöles dock år 1964—1965. Därvid skall man emellertid beakta att under dessa två år har en kraftig utbyggnad av skolan genomförts, vilket gör att ungdomarna går längre tid i skola än tidigare. För Kalmar läns vidkommande har också under denna tid invandrat större delen av de den 31.12.1965 arbetsanmälda utlänningarna, som då uppgick till ca 1 500; tillsammans med deras familjemedlemmar torde det lågt räknat röra sig om 3 000 personer. Denna invandring har varit möjlig genom att utlänningarna av olika skäl accepterat det låga löneläget. Med hänsyn till dessa två faktorer finns skäl anta att Kalmar läns befolkningsutveckling åter kan komma att peka i samma riktning som tidigare om inga åtgärder vidtages.

Det särskilda yttrandet utmynnar i önskemålet att nu gällande bestämmelser om lokaliseringstöd skall uppmjukas så att en aktivare arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik kan föras i hela landet, varvid sydöstra Götaland och Gotland i första hand bör få del av reformen, och att, om detta ej kan genomföras, stödåtgärder under alla förhållanden skall ges till Öland.

Beträffande Gotlands län ges ytterligare statistiskt material i ett yttrande av *länsarbetsnämnden i Gotlands län*, vilket fogats till det av länsstyrelsen i Gotlands län avgivna utlåtandet.

Länsarbetsnämnden åberopar en i oktober 1965 daterad promemoria, vari länsstyrelsen i Gotlands län redovisat siffror över den faktiska sysselsättningen i länet åren 1950, 1960 och 1964 samt den beräknade åren 1969, 1974 och 1979. Prognosen har i tabellform följande utseende:

Beträffande underlaget för prognosen anføres:

Denna prognos bygger på antagandet att arbetskraftsbehovet på Gotland inom jordbruk m. m. i stort sett kommer att minska i samma takt som hittills. Under den närmast kommande femårsperioden räknas således med en minskning på omkring 1 000 sysselsatta inom Gotlands jordbruk, motsvarande 3 procent per år. Därefter har rationaliseringstakten reducerats

Näringsgren	Faktisk sysselsättning			Beräknad sysselsättning		
	1950	1960	1964	1969	1974	1979
	Absoluta tal					
Jordbruk med binärningar.....	9 513	7 594	6 712	5 700	5 000	4 400
Industri och hantverk.....	6 199	5 250	5 709	6 700	6 700	6 700
Serviceväringar.....	8 630	9 127	9 108	9 500	9 600	9 800
Samtliga näringsgrenar.....	24 342	21 971	21 529	21 900	21 300	20 900
Därav:						
Män.....	18 855	16 249	..	15 580	15 030	14 630
Kvinnor.....	5 487	5 722	..	6 320	6 270	6 270
	Relativa tal i procent					
Jordbruk med binärningar.....	39	35	31	26	23	21
Industri och hantverk.....	25	24	26	31	32	32
Serviceväringar.....	36	41	43	43	45	47
Samtliga näringsgrenar.....	100	100	100	100	100	100

så att sysselsättningsminskningen i jordbruket har antagits bli omkring 12,5 procent per femårsperiod.

Med hänsyn bl. a. till de hittills kända investeringsplanerna på ön har antagits, att länets industri kommer att utvidga sin verksamhet, vilket väntas medföra en sysselsättningsökning av omkring 1 000 personer under åren 1965—1969. Därefter räknas det totala antalet sysselsatta inom industrien emellertid stanna vid omkring 6 700 anställda. Icke förutsedda nedläggelser av företag och eventuella nyetableringar utöver de redan planerade har sysselsättningsmässigt förutsatts utjämnas varandra. Serviceväringarna beräknas också ha en sysselsättningsökning fram till år 1979, då antalet sysselsatta i serviceyrkena skulle uppgå till omkring 9 800.

Länsstyrelsen har också på grundval av de beräknade utvecklingstendenserna inom Gotlands näringsliv och de uppskattade arbetskraftstillgångarna gjort följande arbetskraftsbalans, i vilken vid slutet av åren 1960 och 1964 tillgång och efterfrågan på manlig arbetskraft satts lika, eftersom överskotten då beräknas ha eliminerats genom utflyttning.

Arbetskraftsbalans vid slutet av åren

	1960	1964	1969	1974	1979
<i>Män</i>					
Tillgång.....	16 249	15 720	15 880	15 940	16 240
Efterfrågan.....	16 249	15 720	15 580	15 030	14 630
Över- eller underskott.....	+ 0	+ 0	+ 300	+ 910	+ 1 610
<i>Kvinnor</i>					
Tillgång.....	6 614	6 689	7 010	7 200	7 250
Efterfrågan.....	5 722	5 809	6 320	6 270	6 270
Över- eller underskott.....	+ 892	+ 880	+ 690	+ 930	+ 980
<i>Summa</i>					
Tillgång.....	22 863	22 409	22 890	23 140	23 490
Efterfrågan.....	21 971	21 529	21 900	21 300	20 900
Över- eller underskott.....	+ 892	+ 880	+ 990	+ 1 840	+ 2 590

I anslutning till tabellen anföres:

Av denna arbetskraftsbalans kan utläsas storleken av det möjliga arbetskraftsöverskottet vid olika tidpunkter under förutsättning att in- och utflytningen kommer att balansera sig jämnt i olika åldersklasser, d. v. s. att de beräknade arbetskraftsöverskotten stannar kvar på ön under hela framskrivningsperioden. Därav framgår, att ett arbetskraftsöverskott av 300 män och 690 kvinnor uppstår vid år 1969. Läget väntas bli avsevärt sämre i början av 1970-talet. Sedan de nu kända industrietableringarna blir utbyggda under den närmast kommande femårsperioden, synes verksamheten inom stadsnäringarna icke komma att räcka till för att kompensera de kontinuerligt minskade arbetsmöjligheterna inom jordbruksnäringen. Under åren 1965—1979 beräknas det sammanlagda arbetskraftsöverskottet således bli omkring 2 600 personer, varav 1 600 skulle falla på 1970-talet.

Länsarbetsnämnden har gjort en jämförelse mellan en av arbetsmarknadsstyrelsen i juli 1963 framlagd prognos över den väntade sysselsättningen inom Gotlands län fram till år 1975 och länsstyrelsens i nyssnämnda promemoria lämnade redovisning för det faktiska läget vid slutet av år 1964. Resultatet av jämförelsen är följande:

Förvärvsarbetande befolkning (absoluta tal)

	Arbetsmarknadsstyrelsens prognos för år 1965	Länsstyrelsens PM avseende det faktiska läget vid slutet av år 1964	Differens
Jordbruk m. m.	6 683	6 712	+ 29
Industri och hantverk.	6 350	5 709	— 641
Servicenäringsgar.	9 724	9 108	— 616
Summa	22 757	21 529	— 1 228

I anslutning till tabellen anför länsarbetsnämnden:

Även om man tar hänsyn till att arbetsmarknadsstyrelsens prognos avseende 1965 jämföres med det faktiska läget ett år tidigare framgår det klart att näringslivets utveckling på Gotland varit avsevärt ogynnsammare än den arbetsmarknadsstyrelsen räknade med år 1963.

Jordbruk m. m. visar visserligen ett något bättre läge än enligt prognosen, men då de förvärvsarbetande i jordbruket sjunkit från 7 594 år 1960 till 6 712 år 1964 eller med i medeltal 221 förvärvsarbetande per år visar verkligheten även inom jordbruket på en snabbare nedgång i sysselsättningen än enligt prognosen. Om utvecklingen under 1965 beträffande jordbruket varit densamma som 1960—1964 uppstår i realiteten ett minus på ca 200 förvärvsarbetande.

Inom industri och hantverk har under åren 1961—1964 ca 800 arbetstillfällen tillförts länet genom att helt nya företagsenheter lokaliserats till Gotland. Utvecklingen inom industri och hantverk visar trots detta tillskott en överraskande negativ utveckling. Mot detta kan måhända invändas att år 1964 ett år kvarstod av tiden på arbetsmarknadsstyrelsens prognos. Länsarbetsnämnden har dock bedömt utvecklingen så att totalt sett ingen expansion ägt rum inom industri och hantverk under år 1965. Visserligen har den

teletekniska industrin och beklädnadsindustrin utökat sina arbetsstyrkor med ett 50-tal personer under 1965 men denna utvidgning neutraliseras helt av tillbakagången inom andra industribranscher, ex. livsmedelsindustrin och träindustrin.

Då det år 1960 sysselsattes 5 250 personer inom industri och hantverk och 1964 5 709, har i realiteten ökningen under 4 år uppgått till endast 459 förvärvsarbetande. Skillnaden mellan 800 nya arbetstillfällen och den reella ökningen av 459 visar att de före 1960 befintliga industri- och hantverksföretagen på ön icke kunnat behålla sina anställda utan minskat sina arbetsstyrkor med ca 350 personer under 4 år. Trots de nylokaliserade företagen har expansionen inom samtliga industri- och hantverksföretag uppgått till endast ca 115 per år under 1960—1964 medan jordbruket under samma period minskat med 221 per år.

Av sammanställningen framgår också att servicenäringarnas utveckling blivit svagare än beräknat. En faktisk minskning i antalet sysselsatta inom dessa näringsgrenar har inträtt mellan åren 1960 och 1964. Ej heller inom dessa områden har en förbättring ägt rum under 1965.

Utvecklingen inom länets samtliga näringsgrenar har blivit den att antalet förvärvsarbetande som 1960 uppgick till 21 971 vid 1964 års utgång minskat till 21 529; en reell minskning med 442 förvärvsarbetande på 4 år i stället för den av arbetsmarknadsstyrelsen beräknade ökningen med 786 på 5 år.

Länsarbetsnämnden redovisar också den faktiska befolkningsutvecklingen i Gotlands län 1960—1965:

Folkmängd i Gotlands län

den 31/12 1960	54 209
den 31/12 1965	53 742 (prel. siffror)
Minskning	467

Efter att ha erinrat om att befolkningsutvecklingen i länet var ogynnsam under åren 1960—1962 anför länsarbetsnämnden:

Genom lokalisering av nya företag till länet med nya arbetsmöjligheter som följd fick Gotland under 1963 och 1964 en positiv befolkningsutveckling. Sålunda ökade folkmängden på Gotland under år 1963 med 152 invånare och under 1964 med 95 invånare. Inget år kunde dock födelseöverskottet i länet absorberas, utan utflyttningen var samtliga år större än inflyttningen. Under år 1963 förelåg ett utflyttningsöverskott på 28 personer vilket dock redan 1964 ökat till 146 personer. Denna negativa utveckling accentuerades sedan ytterligare under 1965, då utflyttningsöverskottet ökade till 237 och därmed översteg födelseöverskottet. Den positiva befolkningsutvecklingen under 1963 och 1964 var därmed åter bruten efter endast två år.

Som framgår av ovanstående tabell minskade befolkningen på Gotland under 1960—1965 med 467 personer. Arbetsmarknadsstyrelsen hade i sin prognos räknat med att Gotlands befolkning år 1965 skulle uppgå till 55 219 personer. Resultatet blev i stället 53 742 invånare enligt de prel. siffrorna den 31/12 1965 eller 1 477 färre än enligt arbetsmarknadsstyrelsens prognos.

Arbetskraftsöverskottet år 1979 har, framhåller länsarbetsnämnden, av länsstyrelsen beräknats till omkring 2 600 personer, varav 1 600 skulle falla på 1970-talet. I anslutning härtill anföres:

I länsstyrelsens promemoria har beträffande utvecklingen under åren 1965—1979 — förutom minskningen inom jordbruk m.m. med ca 2 300 förvärvsarbetande fram till 1979 och en ökning med 1 000 inom industrin fram till 1969 enligt hittills kända investeringsplaner — räknats med att icke förutsedda nedläggelser av företag och eventuella nyetableringar utöver de redan kända fram till 1979 skulle utjämna varandra.

Efter promemorians uppgörande har dock vissa svaghetstecken uppträtt inom den gotländska företagsamheten. Sålunda har årets riksdag beslutat att stödet till hampodlingen skall upphöra, vilket medför att odling av hampa icke vidare kommer till stånd och att driften vid hampberedningsverket i Visby lägges ned vid månadsskiftet juni/juli 1966. Därmed mister Gotland en industri som ur sysselsättningssynpunkt var synnerligen lämplig för arbetskraft utan industrivana, ex. friställda jordbruksarbetare.

Gotländskt näringsliv består med få undantag huvudsakligen av små företagsenheter. Särskilt utpräglat är detta — förutom handeln — inom träindustrin med små snickerifabriker. Även inom metallindustrin finns det många små smides- och mekaniska verkstäder. Redan nu har dessa små företagsenheter svårt att hävda sin ställning. Samma kan också förhållandet bli för mindre företag inom sandstens- och marmorindustrin liksom inom handeln. Inom livsmedelsindustrin har akuta svårigheter nyligen avvärijts, men kraftiga insatser måste fortfarande göras för att läget på sikt skall stabiliseras. Inom den grafiska industrin har under en följd av år tryckerier och tidningsutgivare kämpat med ekonomiska svårigheter.

Det torde därför icke vara realistiskt att räkna med en ytterligare försvagning av de före 1960 befintliga industri- och hantverksföretagen inom länet. För detta talar också utvecklingen under åren 1960—1964. Det är heller ej uteslutet att strukturförändringarna inom jordbruket kan komma att gå snabbare än som beräknats i prognoserna.

Även om dessa svaghetstecken inom det gotländska näringslivet icke kommer till konkreta uttryck utan de i prognoserna skisserade tendenserna blir verklighet kommer ändå en mycket omfattande utflyttning från länet att ske fram till 1979.

Länsarbetsnämnden lämnar vidare en översikt över lokaliseringsspolitisk verksamhet på Gotland och förutsättningarna för olika slags statligt stöd till sådan verksamhet. Nämnden anför:

Vid den lokalisering av företag till Gotland som ägt rum under 1960-talet har de statliga ekonomiska insatserna till underlättandet av företagens etablering haft avgörande betydelse för lokaliseringens genomförande. Sålunda har investeringsfonder om sammanlagt ca 21 miljoner kronor tagits i anspråk för nyetablering eller utbyggnad av befintliga företag. Fabriksbyggnader för nyetablerade företag har uppförts eller håller på att uppföras som beredskapsarbeten. Kostnaderna för dessa byggnader har beräknats till 7 043 500 kronor och statsbidrag har beviljats med 3 360 000 kronor. Vidare har utbildningsbidrag utgått vid företagsutbildning.

Sedan riksdagen beslutat om statligt lokaliseringsstöd till industrin och turistnäringen inom det norra stödområdet har i praktiken möjligheterna att erhålla statligt stöd till lokaliseringsspolitiska åtgärder på Gotland försämrats. Enligt gällande bestämmelser kan arbetsmarknadsstyrelsen icke längre bevilja medel till beredskapsarbeten avseende

- a) ny-, till- eller ombyggnad av industribyggnader

- b) ny-, till- eller ombyggnad av turistanläggningar av det slag som avses i 5 § kungörelsen den 23 april 1965 (nr 101) om statligt lokaliseringstöd samt
- c) husbyggnadsarbeten för vissa idrottsanläggningar.

I samband med att bestämmelserna om statligt lokaliseringstöd trädde i kraft begränsades också arbetsmarknadsstyrelsens möjligheter att låta investeringsfonder tas i anspråk för nyetablering av företag.

Dessa inskränkningar i möjligheterna att erhålla statligt stöd vid lokalisering av företag till Gotlands län försvårar möjligheterna att intressera industriföretag att etablera sig på Gotland. Även inskränkningen i möjligheterna att som beredskapsarbeten uppföra turistanläggningar utgör en betydande nackdel för ett utpräglat turistlandskap som Gotland.

Efter att ha påmint om fraktkostnadernas negativa inverkan vid försöken att lokalisera företag till Gotland tar länsarbetsnämnden upp frågan om samhällets service i glesbygder och avfolkningsområden. Nämnden uttalar i detta ämne följande:

Med anledning av den stora utflyttning från Gotland, som blir en följd av näringslivets utveckling enligt de redovisade prognoserna, vill länsarbetsnämnden erinra om angelägenheten av att lokaliseringsspolitiska åtgärder kan aktualiseras för områden där fortsatt utflyttning medför att underlaget för tätorternas serviceutrustning hotar att bli för knappt och upprätthållandet av socialt önskvärd service blir för dyrbart. Denna fråga är i hög grad aktuell för Gotlands län, där utflyttningen varit betydande och kostnaderna för samhällets service blivit extremt höga på grund av länets ringa invånarantal och de förvärvsarbetandes låga medelinkomst. Dessa kostnader kommer att öka ytterligare på grund av den ogynnsamma framtida befolkningsutvecklingen.

För att önskvärd social service skall kunna upprätthållas måste därför sysselsättningsfrågorna lösas så, att den arbetsföra befolkningen erhåller sin utkomst inom länet. Gotland måste därför ur lokaliseringssynpunkt bedömas efter sina speciella förhållanden, varvid den omständigheten måste beaktas att länet ej kan tillgodogöra sig utvecklingen i angränsande regioner.

Likaså måste jordbruksbefolkningens servicefrågor beaktas, då ett väl utvecklat jordbruk kommer att utgöra en viktig del av underlaget för serviceverksamheten i länets tätorter. Det är även angeläget att annan företagssamhet lokaliseras till dessa orter för att därigenom främja deras vidare utveckling.

I fråga om det befogade i att ta hänsyn även till utflyttningen tillägger länsarbetsnämnden följande:

I fråga om Gotlands län är det icke möjligt att på utflyttningen — eller med andra ord på den arbetskraftens rörlighet, varpå utflyttningssiffrorna utgör ett bevis — anlägga samma bedömningar som på motsvarande faktor i t. ex. vissa norrlandslän. Anledningen härtill är länets egenskap av en från riket i övrigt vitt skild ö, kombinerad med dess geografiska storlek. För att länet skall någorlunda kunna upprätthålla sina bidrag till det svenska folkhushållet är det nödvändigt, att befolkningstalet icke tillåtes underskrida den lägsta nivå, vid vilken skillnaden i levnadsförhållanden för länets in-

vånare och för invånarna i andra delar av landet kan uppfattas som tolerabel. Ett sådant underskridande skulle ha skett redan om folkmängdsminskningen under slutet av 1950-talet och början av 1960-talet fortsatt ett fåtal år. Icke blott från länets utan även från hela landets synpunkt måste därför utflyttningen från Gotlands län bedömas som en enbart negativ faktor. Därtill kommer den försvarspolitiska synpunkten, om vilken Gotlands län visserligen icke är ensamt men som här obestriddligen har särskild tyngd.

Avslutningsvis säger sig länsarbetsnämnden vilja med eftertryck framföra sin uppfattning att det skulle innebära en orättvisa mot länet och från hela landets synpunkt vara oklokt om strävandena att genom lokaliseringsåtgärder bereda sysselsättning åt den gotländska befolkningen inom länet icke finge underbyggas med statligt lokaliseringsstöd till industrien och turismnäringen. Nämnden framhåller det som synnerligen angeläget att statligt stöd kan utgå till industrien och turismnäringen inom Gotlands län efter samma regler som fastställts för norra stödområdet.

Länsstyrelsen i Gotlands län framhåller att den, då den yttrade sig över det av kommittén för näringslivets lokalisering avgivna betänkandet, uttalade att den bedömde det som nödvändigt för förhindrande av fortsatt befolkningsavtappning att Gotlands län inrangerades bland de områden, inom vilka särskilda stödåtgärder kunde utgå. Ur motiveringen för detta ställningstagande återger länsstyrelsen följande avsnitt:

En ny utflyttningsvåg från Gotland måste man därför räkna med, om icke nya sysselsättningsmöjligheter skapas inom länet. Det enda skäl som skulle kunna anföras mot att stimulera åtgärderna i denna riktning i samma utsträckning som i de andra avfolkningsområdena skulle vid sådant förhållande vara att industrin skulle kunna lockas hit utan sådan stimulans och i konkurrens med fastlandsregioner, inom vilka utgår särskilda stödåtgärder.

Ett sådant resonemang skulle emellertid vara verklighetsfrämmande. För att få Gotlands län att för en företagare framstå som det för honom bästa lokaliseringsalternativet måste tvärtom svårigheter övervinnas, som till arten ej har sin motsvarighet på något annat håll i landet och till graden överträffar vad som möter inom flera av de regioner som kommittén tänkt sig såsom utvecklingsområden. Främst beror detta på taxenivån för godsbefordran mellan Gotland och fastlandet. Länsstyrelsen återkommer längre fram härtill men vill här allmänt uttala att så länge en taxemässig likställdhet ej nåtts med landtransporter — ett krav som kontinuerligt och samfällt rests från gotländskt håll sedan ungefär 20 år tillbaka — kvarstår en för lokalisering hit hämmande faktor. I de betänkandet bilagda studierna i industrilokalisering kan hämtas andra belägg för de handicap som en företagare måste räkna med vid lokalisering till Gotland, exempelvis i avseende på kontakten med kunderna.

Utgångspunkten vid en bedömning av ifrågavarande spörsmål i dagens läge är, understryker länsstyrelsen, det av statsmakterna angivna syftet med lokaliseringpolitiken. Som motiv för att i första hand inrikta de loka-

liseringspolitiska åtgärderna på det fastställda stödområdet anfördes, att industrien i de nordliga länen, trots en ansenlig expansionstakt på många håll, hade svårt att absorbera den arbetskraft som friställdes i jord- och skogsbruket. Länsstyrelsen yttrar:

Under tiden fram till år 1963 skedde i Gotlands län en med hänsyn till folkmängden mycket kraftig årlig befolkningsminskning, för en 10-årsperiod genomsnittligt uppgående till omkring 500 per år. De två följande åren, 1963 och 1964, uppvisade smärre folkökningar, och under det sistförflutna året förblev folkmängden oförändrad. Att befolkningsminskning uteblivit under de tre senaste åren står i direkt samband med vissa industrietableringar som under 1960-talet skett på ön. Dessa etableringar utgör emellertid ej något tecken på att sysselsättningsmöjligheterna på ön kan ökas utan insättande av särskilda stimulansåtgärder. I olika former har nämligen staten lämnat de företag varom fråga är ansenliga låne- eller bidragsstöd eller, i fråga om de två största industriinvesteringarna, medgivit att investeringsfondsmedel fått användas.

Beträffande sin ovan refererade prognos över sysselsättnings- och folkmängdsutveckling i länet framhåller länsstyrelsen, att i prognosen antagits att arbetskraftsbehovet inom jordbruksnäringarna i stort sett komme att minska i samma takt som hittills. Detta antagande blir emellertid, påpekar länsstyrelsen, i väsentlig grad rubbat om de riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken realiserats, som aviserats som resultat av arbetet inom 1960 års jordbruksutredning. Härom anföres:

Ännu så sent som år 1964 utgjorde de på Gotland inom jordbruksnäringen sysselsatta 31 procent av hela antalet yrkesverksamma på ön mot ett beräknat procenttal av cirka 12 för hela riket. Det är därför och med hänsyn även till brukningsenheternas medianstorlek på Gotland uppenbart att den krympning av den i jordbruket verksamma befolkningen som jordbruksutredningen syftar till kommer att på Gotland få en relativ effekt i form av friställning av arbetskraft som blir ungefär dubbelt så stark som genomsnittligen i riket. Detta är en faktor som, om jordbruksutredningens riktlinjer förverkligas, kommer att mycket tungt påverka den gotländska befolkningsutvecklingen i negativ riktning.

Länsstyrelsen framhåller, att den är medveten om att stödområdet icke avsetts att inbegripa landets alla avfolkningsområden utan endast de områden, inom vilka motiven för ekonomiskt stöd för att mildra uppkommande omställningsproblem gör sig gällande med särskild styrka. Länsstyrelsen utvecklar därefter på följande sätt sin syn på Gotlands speciella problem:

På grund av att Gotlands län utgör en från riket i övrigt vitt skild ö måste utflyttningen därifrån, såsom länsarbetsnämnden också anført, bedömas allvarligare än inom andra län förekommande befolkningsrörelser. Det skiljande vattnet gör länet till en sluten enhet som ej kan — såsom annorstädes tack vare bilismens förmåga att få avstånden att tidsmässigt krympa — mottaga influenser från utanför avfolkningsområdet belägna centra. Den service, både inom den offentliga och den privata sektorn, som ges de på Gotland boende kräver ett visst befolkningsunderlag; minskar detta, får

invånarna sina levnadsbetingelser försämrade, vilket i sin tur till vidare kretsar sprider tankar på avflyttning. I likhet med på 1950-talet är därmed en ond cirkel satt i rörelse. — Det brukar i den allmänna diskussionen anföras att de på landsbygden bosattas flyttningsrörelser ofta sker i två etapper: först till en tätort inom länet och sedan till något av landets större industricentra. Givetvis syftar länsstyrelsen i det förda resonemanget icke på flyttningar inom länet från landsbygd till tätort utan endast på utflyttningar från Gotland till fastlandet.

Länsstyrelsen understryker, att erfarenheten utvisar att de ökade och samtidigt mera differentierade sysselsättningsmöjligheter som kunnat erbjudas den gotländska befolkningen under 1960-talet icke utvunnits utan hjälp av statligt stöd:

Hade detta stöd icke stått till buds, torde nyetableringarna icke ha kommit till stånd, och ingenting talar emot att detta är en situation som kommer att bestå även framöver. Såvitt avser företagsamhet som skulle initieras av gotländska intressen är länets kapitalfattigdom en starkt bidragande faktor härtill. I fråga om annan företagsamhet finns flera hämmande motiv som visar sig svåra att övervinna. Länets konkurrenskraft i lokaliseringshänseende har för övrigt numera försämrats genom de förmåner som erbjuds dem, vilka etablerar sig inom stödområdet.

Vidare erinrar länsstyrelsen om att i departementschefens och bankoutskottets uttalanden vid 1964 års riksdag om den lokaliseringpolitiska målsättningen framhölls att denna borde beakta de försvarspolitiska synpunkterna. Utan att företaga någon gradering med någon annan del av landet finner länsstyrelsen det angeläget påpeka, att dessa synpunkter för Gotlands vidkommande har en speciell tyngd, då kommunikationsavbrott under krigstid kan göra det nödvändigt att lita enbart till öns egen värnkraft, som emellertid reduceras i takt med minskningen av den värnpliktiga befolkningen.

Länsstyrelsen anser att om vederbörlig hänsyn tages till de redovisade faktorerna det inte bör råda någon tvekan om att motiven för lokaliseringstöd inom Gotlands län gör sig gällande med särskild styrka. Motiven är, säger länsstyrelsen, specifika för Gotland och dess inlemmande i stödområdet behöver därför icke verka prejudicerande.

Avslutningsvis bemöter länsstyrelsen den tänkta invändningen, att jämlikt 2 § sista stycket kungörelsen 1965: 101 lokaliseringstöd i särskilda fall kan utgå även utanför stödområdet och att dess utsträckande till Gotland därför kan vara obehövt, särskilt som endast ett mindre antal ärenden rörande lokaliseringstöd kan väntas uppkomma härstädes. Länsstyrelsen anför:

I propositionen 1964: 185 har departementschefen beskrivit ett par speciella situationer, vid vilka lokaliseringpolitiskt stöd skall kunna utgå utanför stödområdet. Dessa situationer passar ej in på de gotländska förhållandena. Kungörelsetexten upptager visserligen dessa situationer endast som exempel på de särskilda fall, i vilka lokaliseringstöd kan utgå utanför stödområdet, och utesluter alltså ej att detta kan ske även i andra fall. Men

osäkerheten om huruvida Kungl. Maj:t i uppkommande fall vill gå utanför de vanliga reglerna och ge Gotlands län en undantagsförmån är givetvis menlig, bl. a. därför att något sådant icke kan ställas i utsikt vid förhandlingar med vederbörande företagare.

Genom att Gotlands län icke ingår i stödområdet är det dessutom helt utestängt från att erhålla lokaliseringstöd till turistnäringen (5 § kungörelsen 1965: 101). Turistnäringen får för varje år allt större betydelse för Gotland, och antalet turister ökar årligen med mellan 15 och 20 procent. Turismen har successivt blivit mindre koncentrerad än tidigare till Visby och i stället mera än förut kommit glesbygdsområdena till godo. Om möjlighet funnes att erhålla lokaliseringstöd för ny-, till- eller ombyggnad av turistanläggning i dessa områden skulle därmed ej blott bättre anpassning kunna ske till en aktuell efterfrågan utan även bygder som drabbas av avfolkning kunna tillföras inkomster och arbetstillfällen.

Länsstyrelsen, som sålunda tillstyrker att Gotlands län införlivas med det i 2 § första stycket kungörelsen om statligt lokaliseringstöd angivna området, meddelar att planeringsrådet i länet deltagit vid avgivandet av länsstyrelsens yttrande och enhälligt instämt i detta.

Inlemmande i norra stödområdet av vissa kommunblock i Värmlands län (motionen II:279)

Arbetsmarknadsstyrelsen lämnar följande redogörelse för folkmängdsförändringar och arbetsmarknadsläge i de berörda kommunblocken samt för vissa av styrelsen fattade beslut om lokaliseringspolitiska stödåtgärder:

Av de i motionen uppräknade kommunblocken ingår Filipstads och Storfors i Kristinehamns A-region och Hagfors och Munkfors i Karlstads A-region. Nettoflyttningen per 1 000 av medelfolkmängden uppgick under 1964 till -2,9 personer inom Karlstadsregionen och -11,9 inom Kristinehamnsregionen. Under 1965 utgjorde antalet hos arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa 3,8 promille av befolkningen i Karlstadsregionen och 3,9 promille i Kristinehamnsregionen.

Av de inom Karlstadsregionen i mitten av september 1965 registrerade 399 arbetslösa tillhörde 102 industriarbetarkassor, 70 byggnadsarbetar- och målarkassor medan 111 inte var arbetslöshetsförsäkrade. Motsvarande tal för Kristinehamnsregionen uppgick till 68, 29 och 9.

Folkmängdsförändringen samt det genomsnittliga antalet vid arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa och lediga platser vid månadens mitt inom de olika kommunblocken under 1963, 1964 och 1965 belyses i följande tablå.

Vid mitten av månaden var således i genomsnitt under året sammanlagt 150 lediga platser anmälda vid arbetsförmedlingarna inom Storfors, Filipstads, Hagfors och Munkfors kommunblock år 1965 mot 110 år 1964 och 99 år 1963. Antalet arbetslösa i de fyra kommunblocken uppgick i medeltal år 1965 till 218 personer. Räknat i relation till medelfolkmängden var arbetslösheten år 1965 4,8 promille, år 1964 5,3 och år 1963 4,8. Framhållas bör att motsvarande promilletal för norra stödområdet dit också vissa delar av Karlstads A-region hör var 5,9, 6,4 och 6,3. I detta sammanhang vill arbetsmarknadsstyrelsen vidare nämna att styrelsen under februari och mars in-

	Storfors kommun- block	Filipstads kommun- block	Hagfors kommun- block	Munkfors kommun- block	Totalt
<i>Folkmängdsförändring</i>					
1963.....	— 169	— 234	— 60	— 78	— 541
1964.....	— 67	— 391	— 83	+ 47	— 494
1965.....	— 211	— 333	+ 72	— 106	— 578
<i>Arbetslösa</i>					
1963.....	40	65	76	42	223
1964.....	32	57	94	57	240
1965.....	32	58	77	51	218
<i>Lediga platser</i>					
1963.....	16	19	56	8	99
1964.....	18	23	57	12	110
1965.....	34	28	61	27	150

nevarande år beslutat tillstyrka dels ett lokaliseringsslån på 3 757 000 kronor till AB Bahco i Hagfors, dels ett lokaliseringsslån på 3 600 000 kronor till Vasabröd Aktiebolag i Filipstad.

Länsstyrelsen i Värmlands län framhåller att dess beräkningar angående tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom länet för perioden 1960—1975 visar ett betydande utrymme för nya industrier samt för utvidgning av redan etablerade inom länet.

Länsstyrelsen anför:

Arbetskraftsoverskottet är koncentrerat till de norra och västra delarna av länet med hänsyn till den pågående omfattande sysselsättningsminskningen i skogsbruket inom dessa områden. Den regionala fördelningen av arbetskraftsoverskottet inom de närmaste åren innebär alltså ur sysselsättningsynpunkt en i stort sett god motivering för gränsdragningen för norra stödområdet inom länet. Enligt länsstyrelsens mening måste det dock vara förenat med svårigheter att i detalj finna den mest ändamålsenliga avgränsningen, vilket innebär att krav på avvikelser från det ursprungliga mönstret efter hand kan uppkomma. Detta gäller inte minst när stödområdesgränsen delar ett län.

Som exempel kan nämnas att Hagfors stad, som är en framträdande centralort och ett servicecentrum för det till stödområdet hörande norra Värmland, ligger helt utanför stödområdet. Länsstyrelsen har i olika sammanhang uttalat sig för en koncentration av de lokaliseringspolitiska insatserna utanför Vänerområdet till Hagfors och Arvika, bl. a. av den anledningen att dessa orter utgör stödjepunkter i den nya sjukvårdsorganisationen.

Resultaten av den hittillsvarande lokaliseringsverksamheten har inneburit att en väsentlig del av åtgärderna kommit att gälla företag inom Arvika-regionen. Norra Värmland samt Säffle-regionen har haft en relativt gynnsam inledning, medan resultaten för Årjängs-regionen varit begränsade. De regionala och de centrala lokaliseringsorganen har för övrigt sett välvilligt på framställningar även från den östra delen av länet, dvs. på orter utanför stödområdet.

Inom länets planeringsråd sker för närvarande, meddelar länsstyrelsen,

en genomgång av samhällsplaneringsproblematiken i länet med syfte att skapa ett underlag för en diskussion om mera preciserade riktlinjer för lokalisering av industri och serviceverksamhet. Denna diskussion kommer att utmynna i en bedömning av möjligheterna och skälen för en utvidgad industriell verksamhet på olika orter och kommer också att tjäna som underlag för länsstyrelsens och planeringsrådets bedömning av gränserna för stödområdet och de förändringar som kan anses nödvändiga. Frågan om en ändring av gränsen — närmast en utvidgning av möjligheterna till statligt ekonomiskt stöd — har redan aktualiserats i planeringsrådet. Länsstyrelsen har dock vid dessa tillfällen — med instämmande av ledamöterna — beslutat avvakta de kommande diskussionerna om linjer för den regionala lokaliseringsverksamheten innan slutlig ställning tas till frågan om stödområdets avgränsning.

Med hänsyn till att Kungl. Maj:t har möjligheter att bifalla framställningar om lokaliseringsstöd även för verksamhet utanför stödområdet liksom att företa vissa ändringar i avgränsningen anser länsstyrelsen det ej för närvarande vara nödvändigt att riksdagen begär en utvidgning av stödområdet på det sätt som föreslagits i motionen.

Vid remissärendets handläggning i planeringsrådet har särskild mening framförts av herr *David Olsson*, vilken i huvudsak uttalat följande:

Den pågående avfolkningen inom de i motionen omnämnda kommunblocken orsakas av bristande sysselsättningsmöjligheter varför ett effektivt lokaliseringsstöd bör — — — insättas så fort som möjligt innan den yngre arbetskraften i ändå större utsträckning söker sig till andra orter. En förutsättning för att stödverksamheten skall få tillräcklig omfattning är, att det s. k. norra stödområdet utökas att omfatta Filipstad, Storfors, Hagfors och Munkfors kommunblock.

Lokaliseringspolitiska åtgärder avseende södra delen av Älvsborgs län (motionen II:512)

Länsstyrelsen i Älvsborgs län lämnar inledningsvis följande redogörelse för befolkningsutvecklingen i södra delen av Älvsborgs län:

Den tilltagande nettoutflyttningen från den södra länsdelen och då särskilt Borås A-region har länge givit anledning till oro. Under hela 1950-talet inregistrerades en årlig nettoutflyttning från nämnda region med 0,3 procent av folkmängden per år. Under perioden 1961—1964 erhöles en årlig genomsnittlig inflyttning till regionen — men endast uppgående till ca 290 personer — vilken är den lägsta nettoinflyttningssiffran bland de av landets A-regioner, som innehåller någon stad med mera än 50 000 innevånare. Bakom det låga nettoflyttningssantalet döljer sig en betydande bruttoflyttning. Som exempel kan nämnas, att bruttointflyttningen till A-regionen 1964 uppgick till 10 783 personer, samtidigt som nettoutflyttningen uppgick till 9 953 personer. En större del av bruttointflyttningen sammanhänger med inflyttningen av utländsk arbetskraft, och en förändring i immigrationsutvecklingen kan därför väntas få stor betydelse för nettoflyttningstalen i området.

Den stora bruttoomflyttningen torde ge upphov till en förstärkt obalans i befolkningsstrukturen, vilken bäst belyses med uppgifter från de flytt-

ningsundersökningar, som genomförts 1961 och 1963. Totala mängden till Borås stad inflyttade uppgick då till 5 004 personer, av vilka 30 procent utgjordes av utlänningar. Den totala utflyttningen uppgick samma år till 4 357 personer, av vilka endast 11,6 procent utgjordes av utlänningar, 1963 års flyttningsresultat var likartat, och det torde finnas vissa generella orsaker till de återopade flyttningsrelationerna. Det kan förmodas, att de svenska utflyttarna från området har en genomsnittligt högre *teoretisk* utbildningsnivå än den inflyttande utländska arbetskraften. De ovan angivna flyttningsrelationerna skulle därför utgöra tecken på att Boråsregionen genom sin låga differentieringsgrad stöter bort den *teoretiskt* utbildade arbetskraften och ersätter denna med motsvarande mängd *teoretiskt* utbildad arbetskraft.

Om den angivna tendensen står sig över längre perioder kan, framhåller länsstyrelsen, befolkningsstrukturens utveckling komma att försvåra omfattande etablering av industriföretag inom de snabbast expanderande industrigrenarna. Länsstyrelsen fortsätter:

De snabbt expanderande sektorernas stora behov av förvaltningspersonal — med i allmänhet högre *teoretisk* utbildning — framgår av nedanstående tabell, som anger förhållandet mellan förvaltningspersonal och arbetare inom hela landets samtliga industrisektorer år 1963.

Metall- och verkstadsindustri	38 %
Massa- och pappersindustri	21 %
Textil- och konfektionsindustri	19 %
därav konfektionsindustri	17 %
Dryckesvaru- och tobaksindustri	31 %
Läder-, hår- och gummivaruindustri	25 %
Kemisk och kemisk-teknisk industri	55 %
Gruvindustri	27 %
Jord- och stenindustri	22 %
Träindustri	17 %
Grafisk industri	54 %
Livsmedelsindustri	21 %

En omstrukturering av näringslivet i Boråsregionen med tonvikt på de mest expansiva sektorerna, metall- och verkstadsindustrin respektive den kemiska och kemisk-tekniska industrin, kommer att radikalt förändra arbetskraftsbehovets sammansättning. Därvid kan problem uppstå vid arbetsförmedlingen, om utflyttningstendenserna, som återgivits ovan, har givit upphov till en samtidig brist på *teoretiskt* utbildad och ett överskott på *teoretiskt* utbildad arbetskraft.

Även inkomstutvecklingen har varit ogynnsam i området hävdar länsstyrelsen och hänvisar till följande tabell över fysiska personers genomsnittsinkomst i A-regioner, satt i relation till motsvarande värde för Stockholms A-region:

Av tabellen framgår, påpekar länsstyrelsen, att Borås A-regions inkomstutveckling visar en ogynnsam tendens även vid en jämförelse med de norrlandsregioner, som har regioncentra av motsvarande storleksordning.

A-region	Inkomstrelation		
	1961	1962	1963
Uppsala.....	0,88	0,86	0,88
Norrköping.....	0,82	0,82	0,82
Eskilstuna.....	0,84	0,83	0,84
Linköping.....	0,80	0,81	0,83
Malmö.....	0,89	0,89	0,89
Hälsingborg.....	0,82	0,83	0,84
Göteborg.....	0,88	0,89	0,89
Borås.....	0,71	0,72	0,72
Västerås.....	0,87	0,87	0,85
Gävle.....	0,83	0,82	0,81
Sundsvall.....	0,78	0,77	0,76
Luleå.....	0,81	0,81	0,83

De illustrerade förhållandena anses till stor del sammanhänga med det odifferentierade näringslivet i regionen. Härom anföres:

De här illustrerade förhållandena sammanhänger till stor del med det odifferentierade näringslivet i regionen. Textil- och konfektionsindustrin utgör den helt dominerande industrigrenen och sysselsatte 1960 inte mindre än 76,2 procent av totala antalet industrissysselsatta. Den näst största industrigrenen, metallindustrin, omfattade vid samma tillfälle endast 6,8 procent av totala industrissysselsättningen.

Textil- och konfektionsindustrins dominans i regionen belyses bäst av en riksjämförelse i samma avseende. För riket i dess helhet gällde samma år, att metallindustrin sysselsatte 47,8 procent av de industrissysselsatta, medan textil- och konfektionsindustrin endast innebar sysselsättning för 10,5 procent.

Det torde alltså stå klart, att de faktorer av riksekonomisk karaktär, som bestämma textil- och konfektionsindustrins möjligheter att utvecklas, ha avgörande betydelse för den fortsatta utvecklingen och planeringen inom Boråsregionen. På lång sikt framstår en omstrukturering av näringslivet inom området som nödvändig, men inte minst med hänsyn till den höga kvinnliga yrkesintensiteten måste förändringarna ske etappvis och på ett välplanerat sätt.

Av betydelse vid valet av ekonomiskt-politiska åtgärder är, påpekar länsstyrelsen, närheten till Göteborg. Härvid framstår utbyggandet av motorvägen mellan Borås och Göteborg som en viktig förutsättning för nya industris etablering inom Borås-regionen.

Arbetsmarknadsstyrelsen redogör på följande sätt för utvecklingen inom textil- och sömnadsindustrin och dennas betydelse för industrissysselsättningen inom den södra delen av Älvsborgs län:

Antalet sysselsatta inom textil- och sömnadsindustrin minskade mellan 1960 och 1963 enligt den årliga industristatistiken med 4 800 personer eller med 5,1 procent. Enligt den månadsvisa sysselsättningsstatistiken synes takten i sysselsättningsminskningen ha ökat under 1964 och 1965. Utvecklingen inom textil- och sömnadsindustrin belyses även av uppgifterna om de varsel om driftsnedläggelse som inkommit till arbetsmarknadsstyrelsen.

Av dessa uppgifter framgår att vid de arbetsställen inom textil- och sömnadsindustrin med 10 eller flera anställda som varslade om driftsnedläggelse berördes under 1965 sammanlagt 2 371 personer varav 1 097 i Älvsborgs län jämfört med 494 varav 23 i Älvsborgs län under 1964. De varsel om nedläggelser som skett under tiden 1/1—18/3 1966 berör 1 654 anställda varav 60 inom Älvsborgs län.

Sysselsättningsminskningen och varslen om driftsnedläggelse skall ses mot bakgrund av den mycket snabba strukturomvandling som pågår inom textil- och sömnadsindustrin. Strukturomvandlingen har medfört omställningsproblem för de anställda inom branschen men i stort sett har dessa problem hittills kunnat lösas inom ramen för normala arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Fastän arbetslösheten i vissa fall tillfälligt ökat har sålunda antalet arbetslösa i genomsnitt under året varit tämligen oförändrat de senaste tre åren. Under 1963 var sålunda i genomsnitt sammanlagt 498 medlemmar i beklädnads- och textilarbetarnas kassa arbetslösa, under 1964 var motsvarande tal 451 och under 1965 steg antalet till 501.

Det kan också konstateras att brist på arbetskraft föreligger inom textil- och sömnadsindustrin. Vid mitten av februari var sålunda 1 526 lediga platser inom branschen anmälda vid arbetsförmedlingen. I allt större utsträckning har vidare branschens arbetskraftsbehov tillgodosetts genom utländsk arbetskraft. Antalet arbetsanmälda utlänningar sysselsatta med textilarbete, tillskränning och sömnadsarbete m. m. uppgick den 1 januari 1966 till 11 884 personer. Av dessa fanns 5 012 i Älvsborgs län. Motsvarande siffror den 1 januari 1965 var 11 007 respektive 4 577.

Textil- och sömnadsindustri spelar en mycket stor roll för sysselsättningen inom den i motionen äsyftade delen av Älvsborgs län. År 1960 var 76 procent av de industrisysselsatta i Borås A-region verksamma inom textil- och sömnadsindustrin. Motsvarande procenttal för Ulricehamns och Alingsås A-region uppgick till 75 respektive 41. Sammanlagt sysselsatte textil- och sömnadsindustrin 28 200 personer inom dessa tre regioner år 1960. Arbetsmarknadsstyrelsens register över företag med minst 50 sysselsatta i september 1963 redovisade 153 företag inom Borås A-region, 4 inom Ulricehamns och 14 inom Alingsås. Av dessa företag tillhörde 102, 4 respektive 6 textil- och sömnadsindustrin.

Antalet hos arbetsförmedlingen anmälda arbetslösa inom de berörda tre A-regionerna har hittills legat på en förhållandevis låg nivå. Den högsta arbetslösheten under 1965 liksom under de två tidigare åren uppvisar Borås A-region. I medeltal 2,18 promille av befolkningen registrerades som arbetslösa i denna region under 1965 medan motsvarande promilletal för hela riket uppgick till 2,57. Den sammanlagda arbetslösheten i de tre A-regionerna uppgick i medeltal till 416 år 1965, 291 år 1964 och 401 år 1963.

Arbetsmarknadsstyrelsen meddelar slutligen, att den mot bakgrund av det ökade antalet varsel om friställning av arbetskraft inom textil- och sömnadsindustrien har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att dels följa utvecklingen inom textil- och sömnadsindustrien, dels föreslå åtgärder för omplacering av friställd arbetskraft. I gruppen ingår bl. a. representanter för arbetstagarorganisationerna.

Med anledning av vad motionärerna uttalat om behovet av lokaliseringssöd till Borås-regionen anför *länsstyrelsen i Älvsborgs län*:

Vid en fortsatt ogynnsam utveckling inom textil- och konfektionsindustrin kan givetvis ett sådant stöd aktualiseras. Då Kungl. Maj:t enligt gällande bestämmelser äger att besluta härom, synes i detta hänseende något särskilt initiativ från riksdagens sida icke vara påkallat. Enligt länsstyrelsens mening torde andra åtgärder i första hand böra prövas. Sålunda bör möjligheten av ett ianspråktagande av investeringsfondsmedel till en början övervägas. Rationaliseringsmöjligheterna för den befintliga industrin inom regionen skulle nämligen avsevärt bättre kunna tillvaratagas, om berörda företag finge tillstånd att utnyttja inestående fondmedel för rationaliseringsverksamhet. Dessutom böra investeringsfondsmedel — efter prövning från fall till fall — friställas för sådana företag, som överväga omlokalisering till Boråsregionen. Därigenom skulle en avlastning av storstadsregionerna — i första hand Göteborgs-regionen — kunna ske, vilket ter sig nödvändigt med hänsyn till arbetsmarknadsläget och den stora ansamlingen av investeringsfondsmedel inom företag i sistnämnda region. Givetvis skulle endast sådana företag kunna ifrågakomma, vilkas lokalisering i Boråsregionen skulle bidra till ett mera differentierat näringsliv.

I samband härmed bör även aktualiseras en samordnad inventering och planering av tillgångarna på industrimark inom Borås kommunblock. En omfattande etablering av mera differentierad industri torde nämligen ställa krav på stora marktillgångar av skiftande beskaffenhet och läge.

Med anledning av motionärernas hemställan om en utredning av näringsstrukturen i södra delen av Älvsborgs län yttrar länsstyrelsen:

En utredning härutinnan skulle dock med nödvändighet ta ganska lång tid i anspråk och därmed fördröja insättandet av strukturpolitiska åtgärder. De rådande förhållandena påkalla emellertid, enligt länsstyrelsens mening, snara åtgärder.

Det allmänna läget för textil- och konfektionsindustrin bör sålunda snarast bli föremål för bedömning på högsta politiska nivå. En sådan bedömning torde kunna ske på grundval av redan förefintligt material, varför särskild utredning i dessa hänseenden icke synes erforderlig.

I samband därmed bör också ställning kunna tas till de ekonomiskt-politiska åtgärder, som kunna vara erforderliga för en gynnsam utveckling av näringslivet i södra delen av Älvsborgs län. Länsstyrelsen förutsätter därvid, att statsmakterna uppmärksamta följa områdets ekonomiska utveckling och, om så anses nödvändigt — med begagnande av de möjligheter härtill, som redan stå till buds — vidta åtgärder, syftande till en förbättrad sysselsättningsituation och en ökad differentiering av områdets näringsliv.

Till innehållet i länsstyrelsens utlåtande har planeringsrådet i länet förklarat sig »i princip» ansluta sig.

Aktivisering av den statliga företagsamheten inom norra stödområdet (motionerna I:119 och II:162 samt I:312 och II:383)

Arbetsmarknadsstyrelsen redogör inledningsvis för arbetsmarknadslägets och folkmängdens utveckling inom de närmast berörda länen:

Antalet arbetslösa i skogslänen, dvs. Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län upp-

gick enligt statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning till 13 900 personer i november 1965. 46 procent av de arbetslösa var kvinnor.

Vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa uppgick för de sju skogslänen i medeltal under år 1965 till 9 376 personer jämfört med 10 504 respektive 10 508 personer under 1964 och 1963. Även utvecklingen av antalet lediga platser per 100 arbetslösa tyder på en förbättring av arbetsmarknadsläget under 1965, en förbättring som i första hand är lokaliserad till Gävleborgs och Västerbottens län och som är speciellt markant under senare delen av året. Det genomsnittliga antalet arbetslösa och lediga platser inom de olika länen under de tre senaste åren belyses i nedanstående tablå.

	Värmlands	Kopparbergs	Gävleborgs	Väster-norrlands	Jämtlands	Västerbottens	Norr-bottens
<i>Arbetslösa</i>							
1963.....	1 407	1 537	1 584	1 388	569	1 738	2 285
1964.....	1 278	1 272	1 500	1 398	566	1 742	2 748
1965.....	1 185	1 172	1 112	1 258	520	1 468	2 661
<i>Lediga platser</i>							
1963.....	873	855	792	632	298	689	612
1964.....	896	1 005	895	734	291	812	597
1965.....	1 090	1 401	1 345	993	317	1 063	745

Även vad beträffar folkmängdens utveckling har en omsvängning skett i så måtto att folkmängden i de sju skogslänen under 1965 beräknas ha minskat med endast 2 500 personer jämfört med en minskning på över 9 500 personer under såväl 1964 som 1963. Förändringen inom de olika länen belyses i nedanstående tablå.

	Värmlands	Kopparbergs	Gävleborgs	Väster-norrlands	Jämtlands	Västerbottens	Norr-bottens
<i>Folkmängdsförändring</i>							
1963.....	- 1 157	- 1 633	- 1 511	- 1 806	- 1 573	- 1 846	- 171
1964.....	- 930	- 1 365	- 930	- 1 707	- 1 786	- 1 211	- 1 653
1965.....	- 400	- 300	+ 1 300	- 300	- 1 500	+ 0	- 1 300

Den redovisade utvecklingen bör, framhåller arbetsmarknadsstyrelsen, ses mot bakgrund av bl. a. att de arbetsmarknadspolitiska insatserna inklusive de lokaliseringstödande åtgärderna kraftigt ökat i skogslänen under senare år. Vidare anföres:

Styrelsen vill i detta sammanhang nämna att sammanlagt 421 arbetsställen inom det s. k. norra stödområdet under de tre åren 1963, 1964 och 1965 erhållit stöd via statskommunala beredskapsarbeten, investeringsfonder och statligt lokaliseringstöd. Som en direkt följd av de av stödet betingade investeringarna vid dessa 421 arbetsställen beräknas sysselsättningen öka med 13 400 personer varav med nära 5 000 inom Norrbottens och Västerbottens län. Metall- och verkstadsindustrin svarar för nära 50 procent av den sammanlagda beräknade sysselsättningsökningen inom stödområdet. De beslut

om lokaliseringsstödande åtgärder som hittills (den 11 mars 1966) fattats efter den 31 december 1965 beräknas resultera i en ytterligare sysselsättningsökning på ca 150 personer i de två nordligaste länen.

Avslutningsvis anför arbetsmarknadsstyrelsen, att enligt dess uppfattning den snabba strukturomvandlingen inom framför allt jord- och skogsbrukssektorn kommer att trots den förbättring av arbetsmarknadsläget som skett inom stödområdet ännu under lång tid inom denna del av landet och då i synnerhet inom de nordligaste länen medföra behov av kraftiga arbetsmarknadspolitiska åtgärder, såväl rörlighetsstimulerande som lokaliseringsbefrämjande.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län berör mottagandet och verkningarna av det statliga lokaliseringsstöd som införts från och med den 1 juli 1965. Länsstyrelsen finner att denna nya stödform obestriddligen mottagits mycket positivt av företagen. Drygt 100 företag har erhållit bidrag och lån till en beräknad investeringskostnad i byggnader om 136 miljoner kronor och med en beräknad sysselsättningsökning om 2 900 personer. Den nyligen beslutade starkare koncentrationen av stödsatserna till de första åren av försöksperioden är mot bakgrund härav enligt länsstyrelsens mening väl motiverad.

Den sammanlagda beräknade sysselsättningseffekten av olika lokaliseringspolitiska åtgärder i Norrland under åren 1963—1965 finner länsstyrelsen vara betydande. Till stöd för sin uppfattning åberopar länsstyrelsen följande sammanställning:

Län	Antal arbetsställen	Beräknad byggnads- kostnad 1 000-tal kr.	Beräknad sysselsätt- ningsökning
BD.....	94	207 665	3 166
AC.....	75	85 275	1 790
Z.....	29	32 199	1 311
Y.....	70	275 925	2 246
X.....	59	160 370	2 205
Norrland.....	327	761 434	10 713
Riket.....	439	930 337	15 873

I anslutning därtill anföres:

Den av lokaliseringsåtgärderna föranledda beräknade sysselsättningsökningen åstadkommes givetvis icke omedelbart utan får ses som en successiv utbyggnad. Till den direkta sysselsättningseffekten får emellertid också läggas den indirekta effekten, som kan väntas uppstå inom servicesektorn och genom utläggning av legoarbeten.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län erinrar om att den del av detta län som ingår i norra stödområdet alltsedan 1930-talet varit föremål för såväl centrala som regionala myndigheters stödåtgärder. För att en varaktig och konstruktiv förbättring av områdets lokaliseringsförutsättningar skall åstadkommas krävs dock, framhåller länsstyrelsen, att ytterligare insatser

görs främst i fråga om förbättringar av områdets kommunikationer samt allmänna service. De kommunikationsprojekt man från länsmyndigheternas sida i första hand önskar få realiserade gäller upprustningen av länsväg 924, Munkedal—Färgelanda, och länsväg 164, Strömstad—Åmål. En upprustning av dessa vägförbindelser till en god standard kommer att medföra snabba förbindelser mellan norra Bohuslän och industriområdena i Värmland och Bergslagen.

Beträffande upprustningen av allmän service erinrar länsstyrelsen om att den i skilda sammanhang framhållit betydelsen av ett gymnasium i Strömstad. Goda utbildningsmöjligheter har, påpekar länsstyrelsen, i lokaliseringssammanhang visat sig innebära en klart positiv faktor vid val mellan eljest likvärdiga orter.

Länsstyrelsen säger sig med det anförda ha velat ge exempel på aktiva insatser som bör göras från statsmakternas sida och vilka enligt dess mening skulle kunna medföra påtaglig lokaliseringsfrämjande effekt.

Skulle fråga uppkomma om lokalisering av statlig företagsamhet till norra Bohuslän, vilken kan hänföras till områdets läge eller naturliga förutsättningar i övrigt, anser länsstyrelsen att dylik verksamhet självfallet bör etableras.

Länsstyrelsen i Värmlands län konstaterar att det lokaliseringsstöd som hittills kommit det värmländska näringslivet till del har varit av stor betydelse. Ett behov av ytterligare åtgärder anses emellertid finnas:

Särskilda svårigheter föreligger när det gäller att stödja företagsamhet i de vidsträckta glesbygderna i länets norra delar, där befintliga tätorter är små och litet utvecklade som serviceorter. Önskvärt vore i hög grad om stöd kunde utformas som beredde ökade utkomstmöjligheter för de arbetskraftsreserver som av olika skäl dröjer sig kvar i dessa bygder.

I fråga om en utvidgad lokaliseringspolitisk verksamhet anför länsstyrelsen:

Naturligtvis är det ännu för tidigt att uttala sig om hur det enskilda näringslivet kommer att tillvarata de möjligheter som det lokaliseringspolitiska stödet enligt gällande grunder innebär och i vilken omfattning statsmakternas intentioner kan förverkligas. En utvidgad lokaliseringspolitisk verksamhet inom vissa delar av stödområdet kan ur olika synpunkter visa sig befogad, och i det läget synes även en ökad statlig företagsamhet på det industriella området kunna diskuteras.

En utvidgning av den statliga företagsamheten är emellertid en fråga med vidsträckta konsekvenser i olika hänseenden och bör enligt länsstyrelsens mening bedömas i ett vidare sammanhang än mot bakgrund av den nuvarande stödverksamheten. Skulle de lokaliseringspolitiska resultaten innebära ett främjande av utvecklingen endast i begränsade delar av norra stödområdet, anser länsstyrelsen det vara angeläget att lokaliseringsverksamhetens mål och medel åter prövas och att detta sker genom en allsidig utredning grundad på erfarenheterna av de hittillsvarande lokaliseringspolitiska åtgärderna samt den successivt ökade kännedomen om utvecklings-tendenserna — både i regionalt och strukturellt hänseende.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län finner det likaledes vara väl tidigt att redan nu mera bestämt uttala sig om huruvida de beslutade lokaliseringsåtgärderna fullt ut kommer att få åsyftad effekt. Om motionärernas tveksamhet härvidlag skulle visa sig berättigad bör staten på olika vägar ingripa för att avhjälpa uppkomna svårigheter för berörd befolkning.

Beträffande huvudfrågan i motionerna uttalar länsstyrelsen:

Visar det sig att den privata företagsamheten inte anser sig kunna etablera sig i vissa områden tyder detta i allmänhet på att fullgoda samhälls- och företagsekonomiska förutsättningar saknas för en sådan lokalisering. Strukturomvandlingen får därvid accepteras och man måste inse dess betydelse för den samlade välståndsutvecklingen.

Likväl kan vissa delar av landet med fullt acceptabla förutsättningar på grund av olika tröghetsfaktorer komma att tilldra sig ringa eller inget intresse för etablering från det enskilda näringslivets sida. Om etableringar av statliga företag i sådana områden kan skapa en industriell miljö, som i sin tur kan stimulera etablerandet av privat företagsamhet bör sådana statliga initiativ komma till stånd. Sådan etablering av statlig företagsamhet måste dock enligt länsstyrelsens uppfattning baseras på vedertagna samhälls- och företagsekonomiska principer vilket bland annat innebär att företagen och de orter där de kan komma att förläggas måste ha förutsättningar att på lång sikt självständigt utvecklas. Sålunda bör lokalisering av statlig företagsamhet inte få formen av tillfälliga stödåtgärder för att mildra en allmänt accepterad och samhällsekonomiskt önskvärd utveckling.

Länsstyrelsen påpekar att Kopparbergs län hör till de län som alltjämt har en negativ flyttningsbalans. Flyttningsförlusten under de senaste fyra åren utgör ca 8 700 personer. Av denna förlust hänför sig ca 3 700 till de områden av länet, som ingår i norra stödområdet, medan sålunda flyttningsförlusten i den övriga delen av länet uppgår till ca 5 000 personer, motsvarande ca 57,5 procent av länets totala flyttningsförluster. Länets folkmängdsförlust under denna period uppgår till ca 4 100 personer, varav ca 3 400 personer inom stödområdesdelen. Med utgångspunkt i dessa förhållanden tar länsstyrelsen upp frågan om lokaliseringstödet geografiska fördelning och anför:

Trots i övrigt goda förutsättningar ur lokaliseringssynpunkt har orter inom länet men utanför stödområdet haft svårt att dra till sig företag i konkurrens med orter inom stödområdet, främst då orter utefter norrlandskusten. Detta trots att de sistnämnda orternas allmänna lokaliseringsförutsättningar i många fall torde vara sämre än i orterna i Kopparbergs län. Länsstyrelsen vill därför framhålla önskvärdheten av att redan inom ramen för beslutade stödformer ges större möjligheter än hittills för lokaliseringstöd till orter i länet belägna utanför stödområdet. Redan en förhållandevis ringa insats kan nämligen enligt länsstyrelsens mening vara tillräcklig för att vända den nuvarande flyttnings-trenden i dessa områden i en mera positiv riktning. Om en sådan insats inte kan komma till stånd är det risk för att utflyttnings-takten förblir oförändrad, vilket självfallet kan ge allvarliga återverkningar på olika samhällsområden.

Sammanfattningsvis anser länsstyrelsen att — innan staten organiserar egen företagsamhet i av motionärerna avsett syfte — samhället genom lokaliseringsstöd bör utnyttja möjligheterna att stimulera enskild verksamhet i härför väl lämpade orter belägna utom stödområdet men i län med stora flyttningsförluster.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anför i sitt yttrande, vilket delvis refererats ovan, sammanfattningsvis att länsstyrelsen finner att de hittillsvarande statliga åtgärderna för åstadkommande av en ökad industriell verksamhet i Norrland varit av en betydande omfattning. Den aktivitet som präglar den nuvarande lokaliseringsverksamheten talar enligt länsstyrelsens mening för en fortsatt snabb utbyggnad och breddning av näringslivet i norrlandslänen. På grund härav finner länsstyrelsen motiverat att man avvaktar resultaten av den pågående försöksverksamheten innan ytterligare statliga åtgärder vidtages i form av en aktiverad utbyggnad av statliga företag.

I motionerna har hävdats, att den regionala fördelningen av den med lokaliseringsstöd utbyggda industriella verksamheten varit ojämn. Chefen för inrikesdepartementet har i årets statsverksproposition gjort ett uttalande i denna fråga och därvid framhållit, att lokaliseringsstödet storlek bör differentieras med hänsyn till angelägenhetsgraden ur lokaliseringspolitisk synpunkt. Länsstyrelsen delar denna uppfattning. Härigenom torde, säger länsstyrelsen, en utveckling, som samhällsekonomiskt ter sig mest gynnsam, kunna bäst befrämjas.

Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* har goda erfarenheter av lokaliseringspolitikens hittillsvarande resultat. Länsstyrelsen lämnar följande uppgifter:

Under verksamhetens första halvår till och med december 1965 beviljades i lokaliseringsstöd till Västernorrlands län ett totalt belopp på 19 miljoner kronor, vilket av företagen beräknades ge en sysselsättningsökning på omkring 375 personer. Intresset för fortsatt expansion med hjälp av lokaliseringsstöd har varit lika påtagligt under 1966. Fram till och med den 21 mars har ytterligare 13 miljoner kronor beviljats eller tillstyrkts av arbetsmarknadsstyrelsen med en beräknad sysselsättningsökning på omkring 190 personer. Därutöver har länsstyrelsen tillstyrkt lån och bidrag uppgående till 2,6 miljoner kronor och har ärenden under utredning av storleksordningen 9 miljoner kronor i totalt stöd.

Det bör i detta sammanhang anmärkas att de hittills beviljade medlen nästan uteslutande anslagits till expansion av redan befintliga industrier i länet. Endast en nylokalisering till länet har ifrågakommit, vilken har tagit 1,3 miljoner i anspråk av totalt beviljade eller tillstyrkta 32 miljoner kronor.

Beträffande statlig industriell verksamhet uttalar länsstyrelsen följande:

Länsstyrelsen finner i och för sig riktigt och önskvärt att man som ett komplement till den nuvarande satsningen på privata företag även söker aktivera den statliga företagsamheten. I Västernorrlands län är det i första

hand försvarets fabriksverks tvätter i Långsele och Svenska Tobaks Aktiefabriks fabrik i Härnösand, som i viss utsträckning kan ge kompensation för den friställning av arbetskraft som förorsakas av rationalisering exempelvis inom statens järnvägar och televerket. Det torde finnas förutsättningar för en expansion vid såväl försvarets tvätteri som tobaksfabriken. En inskränkning i verksamheten i Långsele och Härnösand skulle å andra sidan bli mycket kännbar, då dessa orter ännu inte har den differentiering av näringslivet, att en omställning till annan verksamhet kan ske utan betydande olägenheter för såväl ifrågasvarande orter som de anställda.

Länsstyrelsen finner det sålunda principiellt riktigt att den statliga industriella verksamheten aktiveras inom stödområdet dels genom utbyggnad av redan befintliga statliga verksamhetsgrenar och dels genom utläggning av filialer eller nystartande av företag. Bedömningsgrunderna bör därvid vara desamma, som gäller för det statliga lokaliseringstödet åt den privata företagsamheten.

Sammanfattningsvis anför länsstyrelsen:

Den av riksdagen år 1964 beslutade statliga lokaliseringpolitiken har bedrivits allenast under tre kvartal. Säkrare erfarenheter av stödåtgärdernas effekt torde emellertid icke kunna erhållas förrän längre tid förflutit efter det åtgärderna vidtagits. Ytterligare något eller några års erfarenheter av nuvarande statliga stödverksamhet synes därför böra avvaktas innan man överväger att vidtaga åtgärder av i vart fall den omfattning, som föreslagits i motionerna I: 119 och II: 162.

Länsstyrelsen i Jämtlands län behandlar särskilt frågan huruvida lokaliseringstödet medverkar främst till nyetablering av företag eller till utbyggnad av befintliga företag. Länsstyrelsen yttrar:

Det är naturligt att vänta sig att den industriella expansionen i vårt land endast till en begränsad del utgörs av nyetableringar av produktionsenheter. Av många skäl tar sig produktionsökningar i allmänhet uttryck i utvidgningar av befintliga industrier. Resultatet av den statliga lokaliseringstödsverksamheten under andra halvåret 1965 tyder på att också lokaliseringstödet i huvudsak är ägnat att stimulera redan existerande industrier till utbyggnader. Sålunda avsåg cirka 90 procent av alla beviljade ärenden rörande stöd till industrier före årsskiftet 1965/66 sådan utbyggnader. I Jämtlands län, som är landets industrifattigaste, har lokaliseringstödet hittills gett mycket blygsamma effekter i fråga om nya arbetstillfällen. Vid årsskiftet 1965/66 hade endast 1 procent av de till denna tidpunkt beviljade lokaliseringsmedlen tilldelats industrier i länet.

Den styrning av industrilokaliseringen inom landet mot det s. k. norra stödområdet, som det statliga lokaliseringstödet åsyftar, tenderar uppenbarligen att ge till resultat en påtaglig förstärkning av industrien endast inom mycket begränsade delar av stödområdet. I dess **nuvarande** utformning synes sålunda det statliga lokaliseringstödet blott i begränsad omfattning kunna komma att bidra till industrialisering inom tidigare svagt industrialiserade områden. Länsstyrelsen vill därför framhålla det angelägna i att man söker åstadkomma en längre driven styrning av industrilokaliseringen och en längre gående differentiering av lokaliseringstödet inom stödområdet.

Beträffande motionerna om en utvidgning och aktivering av statlig företagsamhet inom norra stödområdet uttalar länsstyrelsen att en strävan i denna riktning måste ses som ett värdefullt och angeläget komplement till det statliga lokaliseringsstödet och som ett viktigt led i den förda lokaliseringspolitiken. Länsstyrelsen säger sig med tillfredsställelse hälsa åtgärder i syfte att inom berörda delar av landet vidga ramen för statlig företagsamhet. Mot bakgrund av vad länsstyrelsen anfört vill den emellertid framhålla att en sådan ökad statlig företagsamhet i huvudsak bör inriktas på de delar av stödområdet, där en förstärkning bedömes mest angelägen och den industriella expansionen trots det statliga lokaliseringsstödet är svag.

Länsstyrelsen i Västerbottens län lämnar först följande uppgifter om lokaliseringsstöd inom länet:

Till dags dato (den 24 mars 1966) har till länsstyrelsen ingivits 65 ansökningar om lokaliseringsstöd, varav två ansökningar avser samma projekt i något olika versioner. Oberäknat den tidigare av nämnda två ansökningar avser ansökningarna ett totalt investeringsbelopp om 155 milj. kr. och en beräknad sysselsättningseffekt av ca 1 700 nya arbetstillfällen. Endast sju av dessa avser nyetableringar på den tilltänkta lokaliseringsorten. I ytterligare två fall kan företagets lokalisering bedömas vara relativt obunden. Dessa nio ansökningar avser ett totalt investeringsbelopp om 26 Mkr. och en sysselsättningseffekt om ca 430 personer.

Även vid nyetableringar är, framhåller länsstyrelsen, valfriheten i fråga om lokalisering långt ifrån fullständig:

Exempelvis är AB Astras anläggning (8 milj. kr., 131 arbetstillfällen) motiverad av närheten till Umeå universitet. Det har således inom Västerbottens län rätt en markant brist på lokaliseringsmässigt påverkbara projekt, varför möjligheterna att genom lokaliseringsstöd påverka näringslivets geografiska strukturomvandling varit i det närmaste obefintliga. Lokaliseringsstödet har främst inneburit en kraftig och välkommen stimulans till länets expansiva regioner.

Länsstyrelsen behandlar därefter förutsättningarna för lokaliseringspolitisk verksamhet i olika regioner inom länet:

Genom att utnyttja sin kontroll över företagens investeringsfonder har AMS lyckats till Lycksele rekrytera två filialer till storföretag i verkstadsbranschen med en beräknad initialsysselsättning om tillsammans ca 100 personer. Rent statlig verksamhet inom länet representeras framför allt av Umeå universitet, televerkets planerade anläggning i Skellefteå och Stekenjokksprojektet i Vilhelmina.

Näringslivet i Umeåregionen och i synnerhet i Skellefteåregionen (regionbegreppet lämnas här avsiktligt utan definition) synes ha en sådan struktur att det genom att utnyttja möjligheterna till statligt lokaliseringsstöd bör kunna underhålla en rask expansion. Om åter denna expansion blir tillräckligt snabb för att absorbera den arbetskraft som successivt kommer att friställas inom skogs- och jordbruk samt inom vissa industrier, kan ej med säkerhet bedömas förrän ytterligare erfarenheter vunnits om lokaliseringsstödet verkningar.

I skarp kontrast mot förhållandena i Umeå och Skellefteå gäller för Lycksele att näringslivet där ej har förmågan att med hjälp av lokaliseringstöd underhålla den expansion som erfordras för att säkerställa Lyckseles framtida status. De industriföretag i Lycksele som för närvarande arbetar för andra än lokala marknader är få och små och inger som grupp betraktade föga hopp om en sysselsättningsexpansion av den omfattning som fordras för att Lycksele skall förbli en livskraftig ort. Näringslivet i Lycksele är nästan uteslutande inriktat på centralortsfunktioner för Västerbottens lappmark, som vid senaste årsskifte hade en folkmängd om 56 tusen innevånare, vilken för närvarande minskar i en takt av 2,5 procent årligen. Näringslivet i Lycksele är således nästan helt beroende av en krympande marknad. En ändring av detta förhållande kräver insatser av en helt annan intensitet än vad som hittills kunnat presteras. Detta gäller givetvis i än högre grad för övriga serviceorter i länets inland.

Frågan om en ökad statlig insats bör ta formen av statlig företagsverksamhet eller statligt stöd till enskilda företag måste, anser länsstyrelsen, bedömas utifrån såväl ekonomiska som ideologiska synpunkter. Länsstyrelsen anför:

Uppenbarligen måste det finnas något pris till vilket enskilda företag är villiga att etablera sig i exempelvis Lycksele. Det pris som för närvarande erbjudes (investeringsfonder, lokaliseringstöd) synes vara otillräckligt för att uppväga de verkliga och förmodade nackdelar som en sådan etablering innebär för företaget. De verkliga nackdelarna (t. ex. sämre kommunikationer, ökade svårigheter att rekrytera kvalificerad personal) äro desamma för statliga som för enskilda företag.

Man bör ej, säger länsstyrelsen vidare, fästa alltför stora förhoppningar vid att lokalisering av industrier, vare sig enskilda eller statliga, till en viss ort automatiskt skulle resultera i uppkomsten av ytterligare industriföretag på orten. Ett sådant resultat beror bl. a. på de ursprungliga företagens behov och önskan att använda underleverantörer. Däremot utgör givetvis varje sysselsättningsökning (eller utebliven sysselsättningsminskning) i basindustrier ett underlag för företag inom servicesektorn.

Sammanfattningsvis anser länsstyrelsen att förutsättningar föreligger för en tillfredsställande expansionstakt i Umeå- och Skellefteåregionerna, men att detta ej är fallet i Lycksele. Ett beslut om omfattande statliga insatser i Lycksele måste enligt länsstyrelsens mening grundas på politiska snarare än på ekonomiska överväganden, varför länsstyrelsen ej finner anledning att uttala sig i denna fråga.

Länsarbetsnämnden i Norrbottens län framhåller att för huvudparten av de statliga företagen i länet en betydande investeringsexpansion noterats under en följd av år:

Särskilt LKAB har genomfört betydande investeringar och har för närvarande ett stort utbyggnadsprogram. ASSI och NJA har likaledes gjort stora utbyggnader. De gjorda investeringarna har inneburit en betydande rationalisering och mekanisering. Detta i sin tur har medfört en icke obe-

tydlig minskning av antalet anställda i statsföretagen i länet. Avsevärda minskningar har således förekommit hos bland annat domänverket, LKAB och statens vattenfallsverk, hos domänverket och LKAB främst beroende på rationaliseringar av respektive verksamheter, hos vattenfallsverket beroende på att stora utbyggnader håller på att slutföras. Av allt att döma kommer denna utveckling att fortsätta, främst då på skogsbrukets område. Ansträngningar görs att utveckla arbetsmetoder med betydligt större maskininsats än hittills. Detta kommer att medföra en fortsatt minskning av arbetskraft.

I anslutning till länsarbetsnämndens yttrande påpekar *länsstyrelsen i Norrbottens län* att LKAB, ASSI och NJA, d. v. s. statsägda aktiebolag, svarar för ca 55 procent av den industriella sysselsättningen inom länet. Samtidigt som arbetskraftsefterfrågan inom den statliga sektorn av länets näringsliv är avtagande indikerar ålderssammansättningen av länets befolkning ett i förhållande till avgången ur de yrkesverksamma åldrarna ökat utbud av arbetskraft.

Mot den rådande utvecklingen kan, framhåller länsstyrelsen, ställas de medel som för närvarande står till buds i lokaliserings- och rörlighetsfrämjande syfte. Länsstyrelsen fortsätter:

Den förra verksamheten har otvivelaktigt fått en god start i länet, speciellt i kustlandet, men dessa medel kan ändå inte helt lösa problemen. Länet kommer att under lång tid kunna utbjuda stora arbetskraftsresurser, som inte enbart genom ovan nämnda åtgärder kommer att kunna tillföras produktionen. Den främsta anledningen synes vara att betydande delar av den friställda arbetskraften är trögrörlig ur geografisk synpunkt. Såväl erfarenheten som undersökningar visar detta. Förhållandet resulterar utan åtgärder i en ur samhällets och näringslivets synpunkt icke önskvärd låg produktivitet per capita.

Länsstyrelsen vill även rikta uppmärksamheten mot ett delproblem i det föreliggande problemkomplexet:

Kraftiga koncentrationstendenser mot tätorterna och främst kustregionens tätorter kan iakttagas. Delvis är detta en önskvärd utveckling, attraktiva och expansionsdugliga regioner skapas därigenom, men utvecklingen kan ej och får ej drivas för långt.

För att belysa förhållandena kan nedanstående siffror anföras. Norrbottens kustland representerat av Piteå-, Boden-, Luleå-, Kalix- och Haparandablocken svarar för ca 54 procent av länets befolkning. Den sedan den 1 juli 1965 pågående lokaliseringsverksamheten, inklusive investeringsfondernas frisläppande i speciella fall, har skapat 1 300 arbetstillfällen i kustlandet och 70 i inlandet. Kustlandet med 54 procent av länets invånare har alltså erhållit ca 95 procent av de nyskapade sysselsättningstillfällena. Inlandet med 46 procent av invånarantalet svarar endast för ca 5 procent av lokaliseringsresultatet. Det finns ingenting som tyder på att denna tendens, med nuvarande lokaliseringspolitiska medel, kommer att ändras.

Med tanke på att den redan befintliga industrin, bortsett från gruvindustrin, i huvudsak är lokaliserad i kustlandet, kan resultatet av den spontana lillväxten under motsvarande tid förväntas ha kommit enbart kustlandet till godo. Läggs därtill att rationaliseringsförlusterna till största delen drabbar det område som här betecknats inlandet, framstår utvecklingen som

mycket oroande. Av flera skäl kan en sådan utveckling enligt länsstyrelsens uppfattning inte få fortsätta. Svåra problem, inte bara för länet utan även för landet som helhet skulle i så fall skapas av samhällsekonomisk och försvarspolitisk natur.

Avfolkningen i inlandet får inte tillåtas gå så långt, att ett rationellt utnyttjande av där befintliga naturtillgångar förhindras. I inlandet måste skapas underlag för några centralorter av den karaktär, att de kan ge den fullständiga service, som inte kan ges i mindre tätorter. De människor, som kommer att vara sysselsatta i exploateringen av naturtillgångarna, har rätt att kräva underlag för en rimlig service. Enligt länsstyrelsens uppfattning kan skapandet av dessa centralorter med väl utbyggda servicefunktioner och därmed även skapandet av underlag för en rimlig kommunal ekonomisk stabilitet endast ske genom en utbyggd statlig industriell verksamhet på några punkter i inlandet.

Sammanfattningsvis säger sig länsstyrelsen vilja kraftigt understryka, att ett rationellt nyttjande av dels befintliga naturtillgångar och dels tillgängliga arbetskraftsresurser kräver en aktivisering av den statliga sektorn. Detta kan, säger länsstyrelsen, endast ske genom tillkomsten av statlig industriell verksamhet på några valda punkter i inlandet. Nuvarande lokaliseringspolitiska medel anses ej vara och ej komma att bli tillräckliga för en utveckling i önskvärd riktning. Kraftigare åtgärder måste därför enligt länsstyrelsens uppfattning vidtagas.

Även *länsarbetsnämnden i Norrbottens län* finner det önskvärt med en aktivisering av den statliga sektorn som kan medföra en sysselsättningsförstärkning.

Lokaliserings- och sysselsättningsproblem i Norrbottens län (motionerna I:542 och II:669)

Länsstyrelsen i Norrbottens län hänvisar i huvudsak till sitt ovan refererade yttrande över motioner om aktivisering av den statliga företagsamheten i stödområdet. Länsstyrelsen framhåller att åtgärder oundvikligen måste vidtagas för att i dagens läge effektivt tillvarata befintliga, outnyttjade produktionsresurser och därmed skapa möjlighet till fortsatt nyttjande av dessa och andra resurser i ett fortvarighetstillstånd. Länsstyrelsen säger sig också vilja ånyo med skärpa understryka angelägenheten av en ökad statlig industriell verksamhet i länet. Slutligen uttalar länsstyrelsen, att en liberalisering av möjligheterna att erhålla lokaliseringstöd för turistprojekt torde kunna medföra betydande effekter.

Utskottet

De riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik som fastställdes av riksdagen hösten 1964 har varit i praktisk tillämpning sedan början av inneva-

rande budgetår, d. v. s. något mer än tre kvarts år. Den grundliga prövning av dessa riktlinjer, som skedde i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 185 år 1964 (BoU:s utl. nr 48), blev i vissa delar upprepad under våren 1965, då motionsledes ett flertal yrkanden framfördes bl. a. om vissa ändringar i de kort dessförinnan fastställda riktlinjerna, som då ännu inte börjat sättas i verket (BoU:s utl. nr 6). Riksdagen avvisade emellertid motionärernas förslag, vilka avsåg lokaliseringsstödet geografiska avgränsning, utredning om servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder, införandet av kreditgarantier i lokaliseringpolitiskt syfte, utredning av lokaliserings- och näringspolitikens effekt för skilda delar av landet samt förhandlingar om en utjämning av bensin- och oljepriserna.

Vid årets riksdag har ånyo en rad frågor rörande lokaliseringens inriktning och utformning aktualiserats. Riksdagen har tidigare i år i enlighet med bankoutskottets hemställan avslagit motioner angående planeringsråden i länen (utl. nr 9) och om viss differentiering av drivmedelspriserna (utl. nr 12). Motioner om användande av beskattningssystemet i lokaliseringpolitiskt syfte har behandlats av bevillningsutskottet (utl. nr 6) och på dess hemställan avslagits av riksdagen. Till statsutskottets prövning har överlämnats dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för lokaliseringpolitiska ändamål, dels ett flertal motioner avseende sådana anslag. Med hänsyn till sambandet mellan lokaliseringens politik och arbetsmarknadspolitik har vissa spørsmål rörande lokaliseringsstöd också tagits upp i motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52 angående riktlinjer för arbetsmarknadspolitik. De lokaliseringpolitiska frågor som sålunda behandlas av statsutskottet (utl. nr 107) gäller en ökning av anslaget till lokaliseringsbidrag, avsedd att täckas genom minskning av anslaget till allmänna beredskapsarbeten, lokaliseringsstöd för uppförande av lokaler för industri-, hantverks- och serviceföretag, utredning om bl. a. en regelmässig redovisning av utvecklingen av lokaliseringsstödet samt ett principuttalande angående avvägningen mellan å ena sidan lokaliseringpolitiska åtgärder, å andra sidan rörlighetsstimulerande åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram. Till vad som här redovisats kommer så de motioner som behandlas i bankoutskottets förevarande utlåtande. Dessa har till en del remissbehandlats, varigenom inkommit ett rikhaltigt material av fakta och synpunkter, i allt väsentligt redovisat tidigare i detta utlåtande.

En omständighet av central betydelse vid utskottets bedömning av motionerna har varit att nuvarande riktlinjer för lokaliseringens politik varit gällande blott en kort tid, mindre än ett år. Det synes utskottet naturligt att mycket starka skäl måste förebringas för att det skall te sig motiverat att redan nu besluta om principiellt betydelsefulla ändringar i dessa riktlinjer eller vidtaga långtgående åtgärder till komplettering av dem som eljest kommer till stånd. En sådan inställning har syntts utskottet väl för-

enlig med den av riksdagen antagna grundsatsen att verksamheten under den nu inledda femåriga försöksperioden skall kunna anpassas med hänsyn till vunna erfarenheter och ändrade förutsättningar.

I detta sammanhang må erinras om att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (bil. 13, s. 71 f.) föreslagit vissa modifikationer beträffande det lokaliseringspolitiska stödet. Det gäller här dels en inskränkning av norra stödområdet, dels ett bemyndigande som gör det möjligt att få till stånd etablering och utbyggnad av företag inom detta område i något snabbare takt än vad en anslagsmässigt jämn fördelning av den för en femårsperiod bestämda medelsramen medger.

Innan utskottet går närmare in på de förslag som väckts i motionerna vill utskottet uttala, att utskottet med tillfredsställelse erfarit att intresset för lokalisering inom stödområdet uppenbarligen är stort och att det därför finns anledning att hoppas på en tydlig positiv effekt av de nu inledda stödåtgärderna.

Av de förslag som väckts i de föreliggande motionerna tar utskottet först upp dem som avser det lokaliseringspolitiska stödets geografiska avgränsning. I motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 hemställs i olika ordalag att ett särskilt stödområde skall inrättas i östra Götaland och bli föremål för lokaliseringspolitiska åtgärder enligt samma grunder som det norra stödområdet. I motionen II: 662 föreslås att Gotland skall utgöra ett särskilt stödområde; motionärerna framhåller dock att ett beslut härom bör ses som ett första steg i riktning mot införandet av ett mera omfattande stödområde i östra Götaland. Filipstads, Storfors, Hagfors och Munkfors kommunblock i Värmlands län föreslås i motionen II: 279 bli inlemmade i norra stödområdet. Vidare begäres i motionerna I: 554 och II: 661 att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall understryka betydelsen av att behovet av lokaliseringsstöd i områden utanför norra stödområdet beaktas i pågående utredningsarbete i lokaliseringsfrågan.

Utskottet vill i detta sammanhang först erinra om vad föredragande departementschefen i statsverkspropositionen anfört om norra stödområdets avgränsning. Arbetsmarknadsstyrelsen har föreslagit att från stödområdet skall undantas Säfte-området i Värmlands län samt de delar av Göteborgs och Bohus län och Älvsborgs län som nu ingår i området. I anslutning till detta förslag uttalar departementschefen att det enligt hans mening är uppenbart, att det inom stödområdet föreligger avsevärda skillnader mellan olika regioner i fråga om behovet av lokaliseringsstöd. Detta anses i första hand böra beaktas på så sätt att stödets storlek differentieras med hänsyn till angelägenhetsgraden från lokaliseringspolitisk synpunkt. I den mån de sysselsättnings- och lokaliseringspolitiska målen successivt blir realiserade inom stödområdet föreslås därför Kungl. Maj:t äga meddela de beslut som föranleds härav. Departementschefen understryker att orter som ligger inom en region utanför stödområdet inte till följd därav är undandragna möjligheten till lokaliseringspolitiska åtgärder.

Det har ålagts statsutskottet och icke bankoutskottet att taga ställning till vad departementschefen sålunda anfört. Bankoutskottet har emellertid velat återge departementschefens synpunkter, då de synes vara av betydelse för bedömningen av frågan om en utvidgning av stödområdet. Det framstår för utskottet som klart att resurserna för lokaliseringpolitiskt stöd måste sättas in i de regioner där behovet är störst och att en spridning av stödet över alltför stort område medför risk för att dessa regioner blir otillräckligt tillgodosedda. Utskottet har tidigare år framhållit att strukturomvandlingen gör sig starkast gällande i Norrland och att olika slags samhällelig service allmänt sett är svårare åtkomlig för invånarna inom norra stödområdet än för dem som är bosatta söder därom. Vad som anförts av motionärerna och i remissutlåtandena synes icke jäva denna uppfattning. De strukturomvandlingsproblem som uppstår i de av motionärerna berörda områdena bör därför enligt utskottets mening inte lösas genom att större delar av landet hänföres till särskilt stödområde. Lösningen ligger snarare i att den flexibilitet, som kännetecknar systemet med lokaliseringpolitiska stödåtgärder, utnyttjas och att det sålunda i de särskilda fall då så synes motiverat prövas huruvida orter utanför stödområdet bör bli delaktiga i lokaliseringstödet. En sådan prövning måste givetvis inordnas i en total bedömning av utvecklingstendenserna i skilda delar av landet.

Länsstyrelsen i Gotlands län har tillstyrkt att länet införlivas med norra stödområdet och därvid som motivering bl. a. anfört, att de kriterier, som angivits för lokaliseringstöd i övriga delar av landet »i särskilda fall», icke synes medge sådant stöd i de situationer som uppkommer på Gotland. Utskottet vill med anledning härav framhålla, att de »särskilda fall» som i enlighet med riktlinjerna beskrives i gällande kungörelse om statligt lokaliseringstöd är att betrakta som en exemplifiering och alltså inte utesluter positivt ställningstagande till ansökningar om sådant stöd även i andra fall.

Sammanfattningsvis anser utskottet det icke motiverat att de av motionärerna angivna områdena i östra Götaland blir jämställda i fråga om lokaliseringstöd med de delar av landet som ingår i norra stödområdet. Utskottet förutsätter vid detta ställningstagande att Kungl. Maj:t även fortsättningsvis — i enlighet med bl. a. vad som anförts i årets statsverksproposition — beaktar de behov av lokaliseringstöd som kan föreligga även utanför norra stödområdet.

Med det sagda har utskottet velat avstyrka yrkandena i motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 om jämställande av vissa områden i östra Götaland med norra stödområdet.

Likaledes har utskottet härmed velat avstyrka motsvarande yrkande i motionen I: 662 beträffande Gotland. I fråga om Gotland vill utskottet med hänsyn till dess geografiska läge ytterligare anföra följande. Länsstyrelsen och länsarbetsnämnden i Gotlands län uttrycker i sina remissyttranden starka farhågor beträffande konsekvenserna av en ny utflyttningsväg från Gotland. Utan att bestrida remissinstansernas åsikt finner utskottet skäl

påpeka, att principiellt sett en befolkningsminskning i denna region icke nödvändigtvis behöver få negativa verkningar, under förutsättning att de utflyttande på ett smidigt och för dem acceptabelt sätt kan inpassas i det expanderande näringslivet i andra regioner. Verkligt allvarliga nackdelar uppträder först om till följd av utflyttningen den kvarvarande befolkningen reduceras till ett absolut sett så ringa antal, att befintliga serviceinstitutioner av olika slag kommer i fara. Mot denna bakgrund räknar utskottet med att vederbörande planerande instanser prövar vilken serviceapparat som vid olika befolkningstal kan väntas stå till buds på Gotland och att resultatet av en sådan prövning — vid vilken också försvarspolitiska synpunkter kan beaktas — lägges till grund för bedömningen av om särskilda lokaliseringspolitiska åtgärder skall anses erforderliga för Gotlands del.

Det resonemang som utskottet ovan fört beträffande östra Götaland är tillämpligt också i fråga om de i motionen II: 279 angivna kommunblocken i Värmlands län. Därutöver må framhållas, att utskottet i sitt utlåtande år 1964 om riktlinjerna för lokaliseringspolitiken — under betonande av de föreslagna lokaliseringsåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet — sade sig finna det naturligt att man särskilt sökte följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Såsom framgår av arbetsmarknadsstyrelsens remissyttrande (s. 29 ovan) har styrelsen nyligen i två fall tillstyrkt lokaliseringsslån för anläggningar i den berörda delen av Värmland.

Vad beträffar det i motionerna I: 554 och II: 661 framförda önskemålet om en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande utredning om behovet av lokaliseringsstöd utanför norra stödområdet vill utskottet framhålla, att det får anses självklart att vederbörande instanser, länsstyrelserna och planeringsråden likaväl som arbetsmarknadsstyrelsen och lokaliseringsberedningen, beaktar denna aspekt av lokaliseringsproblematiken. Att så sker synes framgå redan av vad som meddelas i statsverkspropositionen under punkten Lokaliseringsbidrag. Utskottet finner därför icke skäl att tillstyrka den av motionärerna föreslagna åtgärden.

Frågan om servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder behandlas liksom de två föregående åren i flera motioner. Dessa är motionerna I: 554 och II: 661, vilka såvitt nu är i fråga tar sikte på vissa tätorter i Norrlands inland, motionerna I: 212 och II: 278, vari även nämnes andra områden i landet med likande betingelser, samt motionerna I: 543 och II: 675, som mera allmänt behandlar glesbygdernas problem. Motionärerna begär i samtliga fall att behovet av servicestöd till befolkningen i berörda glesbygder skall utredas.

Utskottet tillstyrkte förra året att en utredning av detta slag skulle komma till stånd. Till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet föll emellertid förslaget om utredning. När utskottet nu ånyo tar ställning i frå-

gan, kan utskottet konstatera att denna blivit föremål för uppmärksamhet från såväl planeringsrådets som lokaliseringsberedningens sida. De förra har genom en promemoria från inrikesdepartementet påmint om bankoutskottets uttalande år 1964, att planeringsråden borde närmare överväga glesbygdsbefolkningens speciella situation och framlägga härav föranledda förslag. Sådana överväganden har enligt uppgift igångsatts på flera håll. Den till lokaliseringsberedningen knutna expertgruppen för regional utredningsverksamhet har vidare inlett arbetet på en undersökning av glesbygdernas serviceproblem. I anslutning därtill har åt en särskild expert givits i uppdrag att leda ett fortsatt forskningsarbete rörande glesbygdsproblematiken. I detta arbete har också de fyra nordligaste länens planeringsorgan engagerats. Under mellantiden har även nya bestämmelser om kommunal skatteutjämning trätt i kraft, något som i viss utsträckning förbättrat det ekonomiska läget för de kommuner för vilka ett servicestöd enligt motionärerna skulle vara nödvändigt. Mot bakgrund av vad här sagts finner utskottet att det syfte som avsetts bli uppnått genom yrkandena i motionerna I: 554 och II: 661, I: 212 och II: 278 samt I: 543 och II: 675 om en utredning rörande servicestödet måste anses redan ha blivit tillgodosett.

Liksom tidigare har även i år väckts förslag om att det statliga lokaliseringstödet i form av bidrag och direkta lån i viss utsträckning skall kompletteras med kreditgarantier. I motionerna I: 278 och II: 353 samt I: 554 och II: 661 har sålunda yrkats att en kreditgarantiram för lokaliseringspolitiska ändamål av 50 milj. kronor skall anvisas för budgetåret 1966/67.

Frågan om den ekonomiska ramen för lokaliseringstödet har, såsom ovan nämnts, aktualiserats även i vissa till statsutskottet hänvisade motioner, vari föreslagits ett förhöjt anslag till lokaliseringsbidrag. Bankoutskottet finner sig därför böra avstå från att i detta sammanhang göra något uttalande i spörsmålet huruvida en avvikelse från den i riktlinjerna för lokaliseringspolitiken angivna medelsramen nu bör ske. Utskottet vill emellertid som sin uppfattning framhålla, att oavsett medelsramens omfång en uppdelning av det statliga stödet på tre stödformer synes olämplig. Med hänsyn härtill avstyrker utskottet motionsyrkandena om kreditgarantier. Utskottet vill i detta sammanhang även påpeka, att kreditgarantier i nuvarande kreditmarknadsläge knappast skulle bli något tillförlitligt verkande komplement till de redan förekommande stödformerna.

Förhållandet mellan det lokaliseringspolitiska stödet och det statliga kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri som administreras av kommerskollegium och företagareföreningarna var föremål för riksdagens prövning i samband med fastställandet år 1964 av riktlinjer för lokaliseringspolitiken. 4 — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 8 saml. Nr 27*

seringspolitiken. Därvid fastslogs, med avvisande av ett motionsyrkande i annan riktning, att sistnämnda kreditstöd främst borde utgöra ett komplement till den ordinarie kreditgivningen på den allmänna kreditmarknaden och sålunda icke längre användas för renodlat lokaliseringpolitiska ändamål. Dock framhölls, att en lokaliseringpolitisk inriktning av ett låneärendet givetvis inte skulle utesluta detta från stöd från företagareföreningarna. På grundval av vad riksdagen sålunda uttalat har Kungl. Maj:t i april 1965 utfärdat bestämmelser för de båda stödformerna, varvid hänsyn också tagits till dessas avgränsning från varandra.

I motionerna I: 544 och II: 672 begäres nu, att riksdagen skall besluta om en sådan ändring av gällande bestämmelser, att garantilån och lokaliseringslån i vissa fall kan utgå samtidigt för ett och samma investeringsprojekt. I sin motivering för denna hemställan påtalar motionärerna en viss brist på samstämmighet mellan de båda författningar, som reglerar ifrågavarande stödformer, och hävdar att den ordningsföljd i vilken ansökningar om de två formerna av statligt stöd inges kan bli av avgörande betydelse för om båda eller endast endera av stödformerna står till buds.

Utskottet förutsätter att avsikten med formuleringen av de nämnda författningsbestämmelserna endast varit att förebygga en sådan kombination av de båda stödformerna som enligt riksdagens beslut 1964 icke borde förekomma. Vad gäller motionärernas hemställan anser sig utskottet inte kunna tillstyrka en ändring av den gränsdragning mellan olika stödformer som för närvarande gäller. Utskottet vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på att frågan om företagareföreningarnas verksamhet för närvarande prövas av 1962 års företagareföreningsutredning, vars arbete beräknas bli slutfört innevarande år. Utredningen har bl. a. att behandla företagareföreningarnas insatser när det gäller lokaliseringpolitiska frågor. Den skall även överväga hur behovet av kreditstöd under föreningarnas medverkan kan komma att utvecklas under olika betingelser.

Förutom frågan om avveckling av den statliga dyrortsgrupperingen, vilken icke är föremål för behandling i förevarande sammanhang, beröres i motionerna I: 193 och II: 247 vissa problem föranledda av storstadsregionernas tillväxt. Motionärerna begär effektivare åtgärder för att sanera den överhettade arbetsmarknaden i dessa regioner; härvidlag nämnes särskilt systematiskt verkande åtgärder för att flytta ut en icke ringa del av arbetstillfällena till andra kommuner, bl. a. i glesbygderna. Såvitt utskottet kan bedöma måste de lokaliseringpolitiska åtgärder som vidtas till väsentlig del få sådana konsekvenser som motionärerna avsett. Några särskilda åtgärder i anledning av motionerna finner utskottet inte anledning att föreslå.

I flera motioner har upptagits frågor rörande förhållanden i andra delar av landet än de ovan berörda. I ett fall, nämligen i motionen II: 512, av-

ses därvid ett område som ligger utanför norra stödområdet. Motionärerna hemställer, mot bakgrund av en beskrivning av de svårigheter som på sistone drabbat textil- och konfektionsindustrin, inte minst i Borås och Sjuhäradsbygden, att den till lokaliseringsberedningen knutna expertgruppen för regional utredningsverksamhet skall få i uppdrag att verkställa utredning av näringsstrukturen i södra delen av Älvsborgs län samt framlägga förslag om lokaliseringspolitiska åtgärder syftande till att häva industriensidigheten och förstärka näringslivet i regionen.

Utskottet anser det ställt utom tvivel att situationen i det berörda området påkallar allvarlig uppmärksamhet. Att några mera omfattande sysselsättningssvårigheter ännu inte tycks ha uppträtt för textil- och konfektionsindustriens personal utgör på längre sikt ingen garanti för att ett krisläge kan undvikas, eftersom strukturförändringarna inom textilnäringen under den senaste tiden tycks ha fått ett snabbare förlopp. Vad gäller de åtgärder som kan och bör vidtagas i syfte att lösa de problem som kan komma att uppstå i södra delen av Älvsborgs län vill utskottet anföra följande. Uppkommande störningar på den här avsedda sektorn av arbetsmarknaden måste givetvis angripas med sedvanliga arbetsmarknadspolitiska medel. Utskottet konstaterar att arbetsmarknadsstyrelsen tillsatt en särskild arbetsgrupp för att syssla med hithörande problem. Att söka finna vägar att åstadkomma ett rikare och mera differentierat näringsliv i området torde i första hand vara en naturlig uppgift för planeringsrådet i Älvsborgs län. Härutöver kan riksomfattande insatser för att komma till rätta med de berörda industrigrenarnas särskilda problem bli aktuella.

Enligt vad utskottet erfarit har Kungl. Maj:t beslutat, att investeringsfondsmedel skall få tagas i anspråk inom Borås-regionen av dels vissa textil- och konfektionsföretag, dels visst företag inom annan bransch, då syftet varit att uppnå ytterligare rationaliserad drift. Härjämte har utskottet under hand inhämtat, att motsvarande tillstånd kan förväntas komma att meddelas företag som vill etablera ny anläggning i Borås-regionen. Härigenom kommer motionärernas önskemål om åtgärder syftande till att häva industriensidigheten och förstärka näringslivet i Borås-regionen till viss del att tillgodoses. Utskottet förutsätter att vederbörande centrala instanser även i fortsättningen har sin uppmärksamhet inriktad på de i motionen berörda frågorna och vidtager de åtgärder som kan anses påkallade med hänsyn till eventuella ytterligare försämringar i sysselsättningsläget inom berörda region. Utskottet anser sig sålunda kunna föreslå att motionen II: 512 måtte anses besvarad med vad utskottet anfört.

I motionerna I: 557 och II: 667 diskuteras lokaliseringspolitikens effekt i Norrlands inland. Motionärerna konstaterar att lokaliseringstödet för Norrlands del främst kommer kustlandet till godo och skisserar olika metoder att främja inlandets intressen, främst genom en differentiering av vill-

4* — *Bihang till riksdagens protokoll 1966. 8 saml. Nr 27*

koren för lokaliseringsstödet. Därjämte begäres en skyndsam prövning av lokaliseringspolitikens hittillsvarande effekt.

Utskottet vill i anledning av detta motionsyrkande ånyo erinra om att de nuvarande lokaliseringspolitiska stödåtgärderna hittills tillämpats blott en kort tid. Det synes utskottet vara alltför tidigt att i likhet med motionärerna med bestämdhet draga negativa slutsatser om näringslivets utvecklingsmöjligheter i vissa delar av norra stödområdet. I fråga om lokaliseringspolitikens effekt anser sig utskottet kunna förutsätta att, i den mån så är möjligt, en kontinuerlig prövning sker genom de ansvariga instansernas försorg. Att åstadkomma en differentiering av lokaliseringsstödet omfattning i skilda fall synes möjligt redan på grundval av nu gällande bestämmelser. Utskottet finner således icke skäl att tillstyrka motionärernas yrkande.

Besläktade synpunkter framföres slutligen i motionerna I: 542 och II: 669, I: 312 och II: 383 samt I: 119 och II: 162, där motionärerna i samtliga fall kommer in på den statliga företagsamhetens roll i det lokaliseringspolitiska sammanhanget. I det förstnämnda motionsparet beskrives ingående de sysselsättningsproblem som gör sig gällande i Norrbottens län. Motionärerna framhåller vikten av att såväl den statliga som den privata industrien stimuleras till ökad aktivitet i länet; beträffande den statliga verksamheten anges bl. a. vissa tänkbara organisatoriska reformer. Motionärerna begär att en skyndsam undersökning skall göras av olika möjligheter att öka sysselsättningen i Norrbottens län. I motionerna I: 312 och II: 383 lämnas en med statistiskt material underbyggd redogörelse för personalutvecklingen inom statliga affärsdrivande verk och aktiebolag i norra stödområdet. Motionärerna, som önskar en samordnad näringspolitik där statliga, halvstatliga, kooperativa och privata företag får tillfälle att tävla med varandra på lika villkor, yrkar att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa att önskvärdheten att aktivisera den statliga företagsamheten inom norra stödområdet tages i beaktande vid genomförandet av de lokaliseringspolitiska åtgärderna. I motionerna I: 119 och II: 162 anknäver motionärerna till ett motionsyrkande vid 1964 års riksdag om en utökning av den för lokaliseringspolitiska åtgärder avsedda medelsramen i syfte att möjliggöra utbyggnad av statlig industriell verksamhet i norra stödområdet. Ett motsvarande krav framställs nu. Motionärerna föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa om en sådan utvidgning av lokaliseringspolitiken att denna kommer att omfatta även anläggning av statliga industrier; i till statsutskottet hänvisade följdmotioner begär de dessutom för budgetåret 1966/67 ett anslag av 80 milj. kronor för ändamålet.

De grundläggande synpunkter på näringsliv och arbetsmarknad i Norrbottens län som framföres i motionerna I: 542 och II: 669 är enligt utskottets uppfattning värda betydande uppmärksamhet. Utskottet anser sig också kunna räkna med att såväl länsmyndigheterna som berörda centrala

instanser ägnar utvecklingen i Norrbotten stort intresse. Att i nuvarande läge, under begynnelseskedet av den för lokaliseringspolitiken fastställda femåriga försöksperioden, framställa krav på en speciell undersökning av den innebörd som motionärerna angivit finner utskottet inte motiverat. Utskottet räknar med att de uppslag som motionärerna framfört ändå på olika sätt blir beaktade.

I sitt utlåtande år 1964 angående riktlinjerna för lokaliseringspolitiken erinrade utskottet om att föredragande departementschefen i propositionen framhållit att frågan om lokaliseringspolitiska insatser i form av anläggande av statliga industrier skulle bli föremål för fortsatta överväganden. I ett utlåtande år 1965 (nr 19) kunde utskottet hänvisa till ett ytterligare uttalande av departementschefen i samma riktning. De i och för sig värdefulla rationaliseringsåtgärder som genomföres inom olika grenar av statlig affärsdrivande verksamhet har otvivelaktigt från sysselsättningssynpunkt följderna som ytterligare understryker angelägenheten av att omfattningen av statens verksamhet inom norra stödområdet blir föremål för ingående överväganden. Utskottet, som förutsätter att ansvariga instanser ägnar hörande frågor stor uppmärksamhet, anser att en fortsatt utbyggnad av befintliga statliga företag och tillskapandet av nya sådana utgör alternativa och kompletterande åtgärder för att komma till rätta med de sysselsättningsproblem som gör sig gällande på olika håll i norra stödområdet. Mot bakgrund av vad här sagts finner utskottet det för närvarande icke erforderligt att riksdagen genom en särskild skrivelse fäster Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på möjligheten att aktivisera den statliga företagsamheten. Utskottet avstyrker således det i motionerna I: 312 och II: 383 gjorda yrkandet.

Storleken av det ekonomiska underlaget för utbyggnad av statlig företagsamhet bör enligt utskottets mening bedömas i anslutning till konkreta projekt och icke på grundval av yrkanden om allmänna anslag för ändamålet. Detta påpekande anser sig utskottet böra göra i samband med att utskottet, under hänvisning till vad som ovan anförts, avstyrker det yrkande som göres i motionerna I: 119 och II: 162.

Åberopande vad här anförts hemställer utskottet,

A. att följande motioner om statligt lokaliseringsstöd till vissa delar av östra Götaland, nämligen

a) I: 215 och II: 277,

b) I: 315,

c) I: 553 och II: 666,

d) II: 662,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 279, om inlemmande i norra stödområdet av vissa kommunblock i Värmlands län, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 554 och II: 661, såvitt de avser skrivelse till Kungl. Maj:t rörande behovet av statligt lokaliseringsstöd i områden utanför norra stödområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

D. att motionerna I: 554 och II: 661, såvitt de avser utredning rörande servicestöd till befolkningen i vissa glesbygder, ävensom motionerna I: 212 och II: 278 samt I: 543 och II: 675 i samma ämne icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

E. att följande motioner, nämligen

a) I: 278 och II: 353,

b) I: 554 och II: 661,

samtliga såvitt de avser statliga kreditgarantier för lokaliseringpolitiska ändamål, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionerna I: 544 och II: 672, angående garantilån och lokaliseringsslån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 193 och II: 247, såvitt de avser åtgärder för att sanera den överhettade arbetsmarknaden i storstadsregionerna, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att motionen II: 512, avseende utredning av näringsstrukturen i delar av Älvsborgs län, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

I. att motionerna I: 557 och II: 667, angående det statliga lokaliseringsstödet i Norrlands inland, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att motionerna I: 542 och II: 669, om lokaliserings- och sysselsättningsproblem i Norrbottens län, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

K. att motionerna I: 312 och II: 383, om aktivisering av den statliga företagsamheten inom norra stödområdet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

L. att motionerna I: 119 och II: 162, avseende anläggning i lokaliseringpolitiskt syfte av statliga industrier, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 6 maj 1966

På bankoutskottets vägnar:

NILS STÄHLE

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Gustaf Henry Hansson, Palm, Rönberg*, Stefanson, Lundberg, Larfors, Mattsson* och Sten Andersson*;

från a n d r a kammaren: herrar Regnéll*, Börjesson i Glömminge, Bengtsson i Landskrona, Larsson i Umeå, Ekström i Iggesund, Löfgren*, fru Hörnlund och herr Gustavsson i Ängelholm.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer*vid utskottets hemställan under A.*

1. av herrar *Stefanson, Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett *dels* att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 47 med orden »Sammanfattningsvis anser utskottet» och slutar på s. 48 med orden »delen av Värmland» bort utbytas mot ett avsnitt av följande lydelse:

»Den regionala avgränsning av det lokaliseringpolitiska stödet som för närvarande gäller innebär att vissa delar av landet, som måste anses vara i behov av mera långtgående lokaliseringsinsatser, har ställts utanför möjligheten till reguljärt stöd. Företag inom dessa områden kan endast i särskilda fall erhålla lokaliseringsbidrag och lokaliseringslån. Denna avgränsning har främst gått ut över de områden i östra Götaland som under en följd av år haft betydande sysselsättningssvårigheter och av vilka somliga kännetecknas av en fortgående befolkningsminskning. Det är enligt utskottets mening nödvändigt att det statliga ekonomiska stödet i lokaliseringpolitiskt syfte får inriktas även på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts att gälla för det norra stödområdet. Utskottet ansluter sig sålunda till vad som härvidlag yrkats i motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666. För att stödåtgärder utan dröjsmål skall kunna komma till stånd även i östra Götaland torde riksdagen böra bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa gränserna för det nya stödområdet; därvid kommer givetvis lokaliseringsorganens synpunkter på gränsdragningen att få stor betydelse.

Den i motionen II: 279 föreslagna åtgärden beträffande vissa kommunblock i Värmlands län finner utskottet icke erforderlig. Det må framhållas, att utskottet i sitt utlåtande år 1964 — — — (= utskottet) — — — delen av Värmland.»;

dels att utskottet under A. bort hemställa,

»att riksdagen i anledning av motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels uttala, att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringpolitiskt syfte må kunna inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att efter hörande av lokaliseringsorganen fastställa gränserna för ett stödområde i östra Götaland; samt

att motionen II: 662 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

2. av herrar *Mattsson* och *Börjesson* i Glömminge, vilka ansett

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 47 med orden »Sammanfattningsvis anser utskottet» och slutar på s. 48 med orden »delen av Värmland» bort ha följande lydelse:

»Den regionala avgränsning — — — (= reservation nr 1) — — — det norra stödområdet. Utskottet ansluter sig sålunda till vad som härvidlag yrkats i motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 ävensom II: 662, vilken sistnämnda närmast avser Gotland. För att stödåtgärder — — — (= reservation nr 1) — — — delen av Värmland.»;

dels att utskottet under A. bort hemställa,

»att riksdagen i anledning av motionerna I: 215 och II: 277, I: 315 samt I: 553 och II: 666 ävensom II: 662 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

dels uttala, att det statliga ekonomiska företagsstödet i lokaliseringsspolitiskt syfte må kunna inriktas på de sysselsättningssvaga områdena i östra Götaland enligt samma grunder som fastställts för norra stödområdet,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att efter hörande av lokaliseringsorganen fastställa gränserna för ett stödområde i östra Götaland».

vid utskottets hemställan under C.

3. av herrar *Stefanson*, *Mattsson*, *Börjesson* i Glömminge, *Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett

dels att det stycke på s. 48 i utskottets yttrande som börjar med orden »Vad beträffar det» och slutar med orden »av motionärerna föreslagna åtgärden» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 554 och II: 661 framföres önskemålet om en skrivelse till Kungl. Maj:t rörande utredning om behovet av lokaliseringsstöd utanför norra stödområdet. Utskottet finner det för sin del angeläget att slå fast, att en alltför snäv avgränsning av det geografiska området för statliga insatser kan motverka lokaliseringsspolitikens syften. Vid det utredningsarbete rörande lokaliseringsspolitiken som nu pågår såväl centralt som regionalt bör denna synpunkt beaktas. Utskottet tillstyrker motionärernas förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t härom.»;

dels att utskottet under C. bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till motionerna I: 554 och II: 661, såvitt nu är i fråga, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka betydelsen av att behovet av lokaliseringsstöd i områden utanför det norra stödområdet beaktas i pågående utredningsarbete i lokaliseringsfrågan.»

vid utskottets hemställan under D.

4. av herrar *Mattsson, Börjesson* i Glömminge, *Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande som börjar på s. 48 med orden »Utskottet tillstyrkte förra» och slutar på s. 49 med orden »ha blivit tillgodosett» bort ha följande lydelse:

»Utskottet tillstyrkte förra året att en utredning av detta slag skulle komma till stånd. Till följd av kamrarnas skiljaktiga beslut i ämnet föll emellertid förslaget om utredning. När frågan nu ånyo har aktualiserats, vill utskottet liksom tidigare betona, att både sociala och ekonomiska skäl måste anses tala för att ett särskilt stöd skall utgå som gör det möjligt att i glesbygderna upprätthålla vissa stödorter, vilka kan tillhandahålla befolkningen önskvärd samhällelig och kulturell service. Även andra åtgärder för att förbättra möjligheterna för samhällsorganen att stå glesbygdernas invånare till tjänst kan böra prövas. I detta sammanhang bör också kommunikationsfrågorna uppmärksammas. Utskottet, som har noterat att vissa förberedande undersökningar rörande glesbygdernas serviceproblem igångsatts, finner det nu önskvärt att en särskild utredning därom kommer till stånd. Utredningen bör, såsom förutsatts i motionerna I: 554 och II: 661 samt I: 212 och II: 278, i första hand uppmärksamma förhållandena i Norrlands inland. Att, såsom föreslagits i motionerna I: 543 och II: 675, avstå från en sådan geografisk precisering finner utskottet icke tillrådligt.»

dels att utskottet under D. bort hemställa:

»att riksdagen i anledning av motionerna I: 554 och II: 661, såvitt nu är i fråga, samt I: 212 och II: 278 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande ett statligt servicestöd till ett antal orter i Norrlands inland efter de riktlinjer som utskottet ovan angivit, samt att motionerna I: 543 och II: 675 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.»

5. av herr *Stefanson*.

vid utskottets hemställan under E.

6. av herrar *Stefanson, Mattsson, Börjesson* i Glömminge, *Larsson* i Umeå och *Löfgren*, vilka ansett

dels att det stycke på s. 49 i utskottets yttrande som börjar med orden »Frågan om den» och slutar med orden »redan förekommande stödformer-na» bort ha följande lydelse:

»Även om lokaliseringsstödet liksom hittills i första hand bör utgå i form av statliga lån och bidrag, finner utskottet det motiverat att dessa stödformer kompletteras med ett kreditgarantisystem, så att utlåningen kan ges en större omfattning. Ett samspel mellan kreditgarantier och direkta statslån har även i övrigt betydande förtjänster, bl. a. därigenom att lånen mot kreditgarantierna ges genom normala bankmässiga kanaler. Utskottet tillstyrker därför motionsyrkandena om införande av ett kreditgarantisystem.»;

dels att utskottet under D. bort hemställa,

»att riksdagen med bifall till motionerna I: 278 och II: 353 samt I: 554 och II: 661, samtliga såvitt nu är i fråga, måtte besluta att statliga kreditgarantier i lokaliseringpolitiskt syfte må medges för budgetåret 1966/67 intill ett belopp av 50 miljoner kronor.»

vid utskottets hemställan under K.

7. av herrar *Gustaf Henry Hansson* och *Lundberg*.